แบบจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม **แบบ มภ. ๒**

ส่วนที่ ๑ ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. ชื่อรายการ กระบี่กระบอง
ชื่อเรียกในท้องถิ่น กระบี่กระบอง

๒. ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (เลือกได้มากกว่า ๑ ช่อง)

- ☐ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
- ☐ ศิลปะการแสดง
- ☐ แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และงานเทศกาล
- ☐ ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- ☐ งานช่างฝีมือดั้งเดิม
- ☑ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

๓. พื้นที่ปฏิบัติ

กรุงเทพมหานคร

๔. สาระสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยสังเขป

กระบี่กระบอง เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่สำคัญ ซึ่งบรรพบุรุษไทยดัดแปลงมาจากลักษณะรูปแบบการรบในระยะประชิดตามตำหรับพิชัยสงครามไทยในสมัยโบราณ กระบี่กระบองเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่เก่าแก่ที่สุดของไทย เกิดขึ้นพร้อมกับความเป็นชาติไทย นิยมฝึกหัดและเล่นกันในยามสงบ เพื่อเตรียมความพร้อมนำไปใช้ต่อสู้กับศัตรูในยามสงคราม โดยใช้ไม้ หวาย โลหะ และหนังสัตว์ ดัดแปลงเป็นอาวุธและเครื่องป้องกันเลียนแบบของจริง แล้วจัดการต่อสู้กันเป็นคู่ ๆ และต่อสู้แบบเป็นหมู่ไม่เลือกคู่ ที่เรียกว่าประจันบาน ดุจสู้กันในสนามรบ กระบี่กระบองถือเป็นศาสตร์และศิลป์ที่เป็นลักษณะการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยอาวุธของไทยโบราณอย่างแท้จริง มีสำนักกระบี่กระบองสืบทอดการฝึกซ้อมการเล่นต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ นับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่สำคัญของชาติไทย ที่ควรอนุรักษ์และส่งเสริมให้คงอยู่ต่อไป

คำว่ากระบี่กระบองเป็นคำเรียกรวมอาวุธทั้งหมดที่ใช้ในการรบในสมัยโบราณ ประกอบด้วยกระบี่ พลอง หอก ง้าว ดาบ ดั้ง โล่ ไม้สั้น เป็นต้น ซึ่งแต่ละชนิดอาวุธในเชิงทักษะของการต่อสู้มีวิธีการปฏิบัติและท่าการต่อสู้ ป้องกันตัวที่ต่างกัน แต่ทุกชนิดอาวุธมีระเบียบ ประเพณี รูปแบบ และกระบวนการเล่นคล้ายกัน พบหลักฐานว่ามีการฝึกซ้อมและเล่นกระบี่กระบองในวรรณกรรมไทยหลายเรื่อง เช่น เรื่องอิเหนา ตอนปันหยีรบระตูบุศสิหนาและตอนศึกกระหมังกุหนิง เรื่องพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีเกี้ยวนางละเวง เป็นต้น

ปัจจุบันกระบี่กระบองมิได้เป็นแค่ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวประจำชาติที่มีสำนักกระบี่กระบอง สืบทอดการฝึกซ้อมการเล่นต่อเนื่องกันมาเท่านั้น แต่ยังมีการพัฒนาการเล่นเป็นกีฬา และจัดให้มีการเรียนการสอนเป็นวิชาหนึ่งของการเรียนวิชาพลศึกษาในระบบการศึกษาของไทย เป็นกิจกรรมที่ผู้เล่นผู้เรียนต้องใช้ทักษะทั้งทางร่างกาย สมรรถภาพทางกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา สังคม มีคุณค่า อำนวยประโยชน์ และช่วยพัฒนาตัวผู้เล่นผู้เรียนอย่างครบถ้วน ทั้งยังถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในกระบวนการเล่นกระบี่กระบอง ส่งต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้กับเยาวชนและประชาชน เป็นการปลูกฝังความซาบซึ้งและความสำนึกในความเป็นคนไทย ชาติไทย รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษที่ได้รักษาผืนแผ่นดินไทยไว้ด้วยความสามารถและกล้าหาญ

๕. ประวัติความเป็นมา

กระบี่กระบองเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวประจำชาติไทยที่มีมาอย่างยาวนาน ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ที่ยังมีการทำสงครามอยู่เป็นประจำ จึงมีการรบรวบรวมไพร่พลฝึกหัดการต่อสู้ด้วยการใช้อาวุธ และการใช้อวัยวะในร่างกายในการทำร้ายคู่ต่อสู้หรือที่เรียกว่า การต่อสู้ด้วยมือเปล่า เด็กชายไทยทุกคนไม่ว่าเป็นลูกของสามัญชนหรือลูกกษัตริย์จะต้องได้รับการฝึกฝนการใช้อาวุธพร้อมไปกับการเรียนหนังสือ และการฝึกวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและเตรียมพร้อมในการทำสงครามกับชาติที่มารุกราน สถานที่ที่ใช้สำหรับฝึกหัด ได้แก่ สำนักต่าง ๆ และวัดวาอาราม ผู้สอนคือพระภิกษุและชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถทางด้านกระบี่กระบอง การเรียนในสมัยก่อนมุ่งภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี สมัยต่อมามีการดัดแปลงแก้ไขให้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พยายามอบรมสั่งสอนเป็นขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนและพยายามค้นคว้าเขียนเป็นตำราขึ้น โดยสันนิษฐานจากประสบการณ์ การไต่ถามผู้รู้แล้วตั้งเป็นทฤษฎีเป็นหลักเกณฑ์

ในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี ยังมีการทำสงครามกับข้าศึก ดังนั้นชาวไทยทุกคนยังต้องฝึกการใช้อาวุธควบคู่กับการเรียนหนังสือและวิชาชีพต่าง ๆ อาวุธที่ใช้ได้มีการคิดค้นประดิษฐ์ให้มีรูปร่างเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในการใช้งานมากขึ้น กล่าวคือมีทั้งความงามและความน่ากลัวไปพร้อมกัน

ต่อมาเริ่มมีหลักฐานปรากฏชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีปรากฏหลักฐานในพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา ซึ่งจากบทพระราชนิพนธ์สันนิษฐานได้ว่าในสมัยนั้นมีการฝึกหัดกระบี่จนมีความชำนาญสามารถนำออกมาเล่นถวายทอดพระเนตรได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นบทพระราชนิพนธ์ในละครเรื่องอิเหนาก็ตามแต่เหตุการณ์หรือสถานการณ์บ้านเมืองสมัยนั้นย่อมมีความสอดคล้องกันเหมือนดังในบทละครอยู่บ้าง ซึ่งพอจะเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่ากระบี่กระบองของไทยมีความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สามารถบ่งบอกได้ถึงเอกลักษณ์ประจาชาติไทย

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ สุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณี กล่าวถึงศรีสุวรรณเล่าเรื่องกระบี่กระบองกับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ และต่อมามีหลักฐานปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๔ ว่า มีการนำกระบี่กระบองมาเล่นในงานสมโภชครั้งเมื่อที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชเป็นสามเณรตามราชประเพณีที่หน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยในครั้งนั้นผู้เล่นไม่ได้เป็นทหารที่มาเล่นในงานสมโภชหากแต่เป็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่มาเล่นแทน และนอกจากงานสมโภชในครั้งนั้น ยังมีการเผยแพร่ในงานต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น งานโกนจุก งานบวช งานทอดกฐิน เป็นต้น นับว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระบี่กระบองของไทยเป็นที่ฟื้นฟูอย่างมาก

สมัยรัชกาลที่ ๖ มีการจัดตั้งสำนักดาบขึ้นหลายคณะ เช่น ที่หลวงวิศาลดรุณกร ตั้งสำนักดาบขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบเพื่อเป็นการฝึกร่างกายและการแสดงต่อสู้ป้องกันตัว นอกจากนี้ได้จัดแสดงตามงานต่างๆ อยู่เสมอ เพื่อเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ กระบี่กระบองได้รับความนิยมน้อยลงเป็นอย่างมากจนเกือบสูญหายไป แต่เมื่อถึง พ.ศ.๒๔๗๙ กระบี่กระบองได้ถูกนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตรของครูผู้สอนพลศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงหน่วยราชการของรัฐและเอกชนได้กำหนดให้ทำการสอนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และจัดให้มีการแข่งขันกระบี่กระบองขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งสามารถช่วยรักษาศิลปะการต่อสู้ของไทยไว้ได้จนมาถึงปัจจุบัน เกิดเป็นสำนักดาบต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างแพร่หลาย

ต่อมา อาจารย์นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้เป็นผู้นำวิชากระบี่กระบองบรรจุไว้ในหลักสูตรประโยคผู้สอนพลศึกษา ในปีพ.ศ.๒๔๗๙ และเป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องในฐานะผู้อนุรักษ์ฟื้นฟูและถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ประเภทนี้ นอกจากนี้วิชากระบี่กระบองยังได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในปีพ.ศ.๒๕๑๘ บรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในปีพ.ศ.๒๕๒๑ บรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปีพ.ศ.๒๕๒๔ บรรจุไว้ในหลักสูตรประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร วิชาเอกพลศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูพลศึกษาทุกสถาบัน การเรียนการสอนมุ่งทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีควบคู่กันไป มีตำราสำหรับค้นคว้าหลายเล่ม เช่น แนวสอนวิชาอาวุธโบราณของ บัว นิลอาชา วิชากระบี่กระบองของท่านอาจารย์นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา แบบเรียนพลานามัยพลศึกษา ของอาจารย์ฟอง เกิดแก้ว เป็นต้น

ในปัจจุบัน กระบี่กระบองยังคงมีการสืบทอดในหมู่ประชาชนทั่วไป จะเห็นได้จากมีคณะและสำนักดาบเกิดขึ้น เช่น สำนักกระบี่กระบองของกรมพลศึกษา สำนักดาบศรีบุญยานนท์ สำนักดาบพุทไธสวรรค์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ และบ้านช่างหล่อ ศูนย์การเรียนรู้ศิลปศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก เป็นต้น และยังมีการแสดงในงานสมโภชต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย

๖. ลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. อัตลักษณ์กระบี่กระบอง

๑. กระบี่กระบอง เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวที่สำคัญ ซึ่งบรรพบุรุษไทยดัดแปลงมาจากลักษณะรูปแบบการรบในระยะประชิดตามตำหรับพิชัยสงครามไทยในสมัยโบราณ นิยมฝึกหัดและเล่นกันในยามสงบเพื่อเตรียมความพร้อมนำไปใช้ต่อสู้กับศัตรูในยามสงคราม โดยใช้ไม้ หวาย โลหะ และหนังสัตว์ ดัดแปลงเป็นอาวุธและเครื่องป้องกันเลียนแบบของจริง ประกอบด้วยกระบี่ พลอง หอก ง้าว ดาบ ดั้ง เขน โล่ ไม้สั้น ซึ่งแต่ละชนิดอาวุธในเชิงทักษะของการต่อสู้มีวิธีการปฏิบัติและท่าการต่อสู้ ป้องกันตัวที่ต่างกัน แต่ทุกชนิดอาวุธมีระเบียบ ประเพณี รูปแบบ และกระบวนการเล่นคล้ายกัน

๒. กระบี่กระบอง ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาติ เพราะเป็นการเล่น การแสดง และเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยอาวุธไทยสมัยโบราณ ซึ่งสามารถใช้อาวุธ รุก รับ ทำร้ายคู่ต่อสู้ได้ สามารถใช้หมัด เท้า เข่า ศอกประกอบการต่อสู้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจาการเรียนรู้ ทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อ เป็นสิ่งที่ชาวไทยมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

๓. กระบี่กระบอง มีการพัฒนาการเล่นเป็นกีฬา และจัดให้มีการเรียนการสอนเป็นวิชาหนึ่งของการเรียนวิชาพลศึกษาในระบบการศึกษาของไทย เป็นกิจกรรมที่ผู้เล่นผู้เรียนต้องใช้ทักษะทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา สังคม มีคุณค่า อำนวยประโยชน์ และช่วยพัฒนาตัวผู้เล่นผู้เรียนอย่างครบถ้วน

๒. อุปกรณ์การเล่นกระบี่กระบอง

อุปกรณ์การเล่นกระบี่กระบองมี ๓ ประเภท ได้แก่

๑. สนามเล่นกระบี่กระบอง โดยทั่วไปเป็นพื้นราบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๘ เมตร ยาวประมาณ ๑๖ เมตร ถ้าเล่นในอาคาร ควรมีเพดานสูงอย่างน้อย ๓ เมตร ไม่ต้องมีเส้นขอบสนาม

๒. เครื่องกระบี่กระบอง จำลองมาจากอาวุธจริงที่ใช้ในการรบประชิดของไทยของไทย แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ เครื่องไม้รำ จำลองจากอาวุธจริงแต่มุ่งเน้นไปที่ความสวยงาม เพื่อไว้รำอวดกันหรือดูทีท่าอันงดงามของกันและกัน และเครื่องไม้ตี จำลองจากอาวุธจริงด้วยวัสดุต่างๆ เช่น หวาย ยานไทร เครื่องไม้ตีนี้จะต้องเบา เหนียว แข็งแรง ไม่แตกหักง่าย ส่วนเครื่องป้องกันอาวุธนั้นมีเขน โล่ และดั้ง

๓. เครื่องดนตรีประกอบการเล่นกระบี่กระบอง เรียกว่า “ปี่ชวา-กลองแขก” ประกอบไปด้วย ปี่ชวา กลองแขกตัวผู้ ซึ่งให้เสียงสูง กลองแขกตัวเมีย ซึ่งให้เสียงต่ำ และฉิ่ง เสียงปี่ชวากลองแขก นอกจากจะทำให้การเล่นสนุกสนาน ครึกครื้น ปลุกเร้าใจผู้เล่นและผู้ดูแล้ว ยังช่วยให้ผู้รำ รำเข้าจังหวะ และช่วยให้ผู้เล่นฮึกเหิมในการตีกันอีกด้วย

เครื่องกระบี่กระบอง แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ

๑. เครื่องไม้รำ ได้แก่ เครื่องกระบี่ที่จำลองมาจากอาวุธจริง มุ่งทางด้านสวยงามมีลวดลายวิจิตรบอบบางไม่แข็งแรง ใช้สำหรับรำอวดกัน เวลารำจะต้องระวังไม่ให้เครื่องไม้กระทบกัน แต่บางครั้งสามารถใช้อาวุธจริงรำแทนก็ได้

๒. เครื่องไม้ตี ได้แก่ เครื่องกระบี่ที่จำลองมาจากอาวุธจริง แต่เอาไว้สำหรับตี ดังนั้นต้องทำให้เหนียวแข็งแรง เบา และทนทาน

เครื่องกระบี่กระบอง จะแยกเป็นลักษณะของอาวุธจริง ลักษณะจำลองมาเป็นเครื่องไม้รำ และลักษณะจำลองมาเป็นเครื่องไม้ตี ดังต่อไปนี้

กระบี่

<u>กระบี่จริง</u> มีลักษณะแบนตรงและปลายแหลม ยาวประมาณ ๙๐ เซนติเมตร ทำด้วยเหล็กใช้สำหรับฟันและแทง น้ำหนักพอเหมาะสำหรับถือมือเดียว โดยมากมักทำให้พอเหมาะกับมือผู้ใช้ เพื่อจะได้ใช้ได้คล่องและถนัดมือ

กระบี่ ประกอบด้วย ตัวกระบี่ ด้ามกระบี่ โกร่งกระบี่ และฝักกระบี่

ตัวกระบี่ มีรูปทรงตรง แบน ปลายแหลม น้ำหนักส่วนมากตกอยู่ที่ด้าม และเพื่อให้น้ำหนักมีน้อยในตอนปลายและตอนกลาง ระหว่างคมและสันจึงทำเป็นร่องทั้งสองข้าง ริมของร่องตอนบนจึงนูนเป็นสันขึ้นมา และตอนท้ายของตัวกระบี่นี้ได้บากเนื้อเหล็กเรียวลงไปเพื่อทำกั่นสำหรับติดกับด้าม

ด้ามกระบี่ สวมติดอยู่กับกั่นของกระบี่อย่างแน่นหนา ยาวประมาณ ๑๒ เซนติเมตร มีขนาดใหญ่พอให้มือกำได้อย่างถนัดและมั่นคง

โกร่งกระบี่ มีรูปร่างคล้ายตะกร้อสอยผลไม้ ซึ่งทำด้วยแผ่นเหล็กโปร่ง ติดแน่นอยู่กับหัวและท้ายของด้ามกระบี่ มีไว้เพื่อป้องกันข้าศึกฟันถูกมือผู้ถือกระบี่นั้น

ฝักกระบี่ ติดปลอกสำหรับสวมกระบี่ไว้เมื่อยังไม่ถึงคราวที่จะใช้กระบี่นั้น รูปร่างลักษณะคล้ายกับตัวกระบี่ ทำด้วยโลหะ หนัง หรือไม้ ข้างในฝักมีหนังอ่อนหรือผ้าสักหลาดกรุเพื่อป้องกันเสียงการเสียดสีระหว่างตัวกระบี่และฝัก

กระบี่รำ

กระบี่รำ มีรูปร่างเหมือนกระบี่จริง ยาวประมาณ ๑ เมตร ส่วนที่เป็นตัวกระบี่ทำด้วยหวายเทศ ใหญ่กว่านิ้วหัวแม่มือเล็กน้อย ส่วนปลายเรียวและถักด้วยเชือกเส้นเล็ก ๆ โดยรอบ แล้วลงรักปิดทอง ส่วนด้ามถักด้วยเชือกและหนังแล้วหุ้มด้วยกำมะหยี่ โกร่งทำด้วยแผ่นหนังทึบ ลงรักปิดทองด้วยการเขียนลวดลายไทย เช่น ลายเทพพนม หรือลายรดน้ำ เป็นต้น กระบี่รำบางเล่มทำด้วยไม้ แล้วลงรักประดับด้วยกระจกชิ้นเล็ก ๆ เป็นลวดลายตลอดเล่ม

กระบี่ตี

กระบี่ตี ทำเช่นเดียวกันกับกระบี่รำทุกประการ แต่ส่วนด้ามถักด้วยด้ายและทาด้วยรัก การที่กระบี่ทำด้วยหวายเทศเพราะหวายชนิดนี้มีลักษณะเบาและเหนียว แต่ถ้าหาไม่ได้ก็สามารถใช้หวายโป่งแทนได้ และเพื่อให้กีฬานี้สนุกสนานยิ่งขึ้น จึงมีคณะกระบี่กระบองหลายคณะจัดทำกระบี่รบขึ้นเป็นพิเศษ คือ ตัวด้ามและโกร่งยังคงเหมือนเดิม แต่ส่วนปลายของตัวกระบี่ต่อด้วยหนังควายที่ควั่นไว้เป็นเกลียวแล้วถักหุ้มด้วยเชือกเส้นเล็ก ๆ แล้วทาด้วยรัก ปลายกระบี่จะโอนอ่อนไปมาเหมือนแซ่ ผู้เล่นจะต้องตั้งรับให้ดี ผู้ที่จะเล่นแบบนี้ต้องรู้จักอดทนต่อความเจ็บปวด

ดาบ

ดาบจริง เป็นอาวุธใช้สำหรับฟันและแทง ประกอบด้วย ตัวดาบ ด้ามดาบ กะบังดาบ และฝักดาบ ตัวดาบทำด้วยเหล็กอย่างดี ลักษณะแบนและโค้งตอนปลายเล็กน้อย ช่วงโคนเล็กแล้วค่อย ๆ ใหญ่ขึ้นเป็นลำดับตรงกลางป่องและใหญ่ แล้วค่อย ๆ เล็กลงจนถึงปลายแหลม ยาวประมาณ ๙๐ เซนติเมตร น้ำหนักส่วนมากตกที่ตอนปลายดาบ

ดาบ ประกอบด้วย ตัวดาบ ด้ามดาบ กระบังดาบ ฝักดาบ

ตัวดาบ ดาบที่แท้จริงจะหนัก มักทำด้วยเหล็กกล้าตีเป็นรูปดาบ ส่วนแบบกว้างสุด ๒๒ เซนติเมตร ส่วนยาวแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนเท่า ๆ กัน คือ ส่วนด้ามนั้นหนาและทู่ ใช้สำหรับรับหรือปัดการฟันแทง

ด้ามดาบ สวมติดอยู่กับด้ามดาบ เป็นท่อนกลมยาวประมาณ ๓๐ เซนติเมตร ทำด้วยไม้ที่แข็งแรง ขนาดพอดีมือ การมีด้ามยาวเพื่อช่วยรองรับป้องกันส่วนปลายของแขนไม่ให้ถูกฟันได้ง่าย

กระบังดาบ มีรูปเป็นแผ่นกลมแบนทำด้วยโลหะหรือหนัง ติดแน่นระหว่างด้ามดาบกับตัวดาบ สำหรับป้องกันนิ้วมือของผู้ถือ มีห่วงทำด้วยหนังหรือด้ายถักสำหรับใส่นิ้วชี้ที่จับด้ามดาบ

ฝักดาบ มีลักษณะเหมือนฝักกระบี่ คือ ติดปลอกสำหรับสวมไว้เมื่อยังไม่ถึงคราวที่จะใช้ รูปร่างลักษณะคล้ายกับตัวดาบ ทำด้วยโลหะ หนัง หรือไม้ ข้างในฝักมีหนังอ่อนหรือผ้าสักหลาดกรุเพื่อป้องกันเสียงการเสียดสีระหว่างตัวดาบและฝัก

ดาบรำ

ดาบรำมีรูปร่างคล้ายดาบจริง แต่ปลายตัด ไม่แหลม อาจทำจากไม้ที่มีลักษณะเบาและลงรักปิดทองเป็นลวดลายต่าง ๆ บางชนิดตอนโคนทำเป็นรูปปากมังกรครอบดาบ และทาสีให้สวยงาม

ดาบตี

ดาบตี มีลักษณะรูปร่างเช่นเดียวกับดาบรำ แต่โดยมากทำด้วยหวายโป่ง ซึ่งมีคุณสมบัติเบาและเหนียว ขนาดใหญ่พอให้มือสามารถกำจับด้ามได้อย่างถนัด กะบังทำด้วยหนัง ถักปลายและโคนของตัวดาบและตัวด้ามเพื่อไม่ให้แตกง่าย แล้วลงรัก

ง้าว

ง้าวจริง เป็นอาวุธที่ใช้สำหรับฟันและแทง ทำด้วยเหล็กอย่างดี มีลักษณะเหมือนดาบ แต่ขนาดเล็กและสั้นกว่าดาบเล็กน้อย มีลักษณะแบนและโค้งดอนปลายเล็กน้อย น้ำหนักไล่เลี่ยกับดาบ ใช้ต่อสู้ได้ในระยะไกล ทั้งบนพื้นดิน และบนหลังช้าง ซึ่งเติมขอสำหรับใช้บังคับช้างเข้าไปที่โคนตัวง้าว เรียกกันว่า “ของ้าว”

ง้าว ประกอบไปด้วย ตัวง้าว ด้ามง้าว และกระบังง้าว

ตัวง้าว มีรูปร่างคล้ายดาบ แต่ขนาดอาจเล็กและสั้นกว่าดาบเล็กน้อย

ด้ามง้าว สวมติดอยู่กับกั่นง้าวอย่างหนาแน่น ยาวประมาณ ๑๗๐ เซนติเมตร ด้ามยาวทำด้วยไม้เนื้อเหนียวและแข็งแรง บางอันทำด้วยโลหะแต่จะหนักเกินไปไม่เหมาะกับการใช้ฟัน อาวุธนี้ต้องจับด้วย ๒ มือ การจับง้าวที่ถูกต้องปกติใช้มือซ้ายจับห่างจากปลายสุดของด้ามง้าว อย่างน้อย ๒๕ เซนติเมตร มือขวาจับห่างจากมือซ้ายในระยะที่ถนัด คือระยะช่วงลำตัวของผู้ถือ

กะบังง้าว มีรูปร่างและลักษณะเช่นเดียวกับกะบังดาบ มีไว้ป้องกันไม่ให้ง้าวของศัตรู เลื่อนเลยตัวง้าวมาถึงดาบง้าวในขณะที่ฟันลงมา

ง้าวรำ

ง้าวรำ มีรูปร่างลักษณะเช่นเดียวกับง้าวจริง แต่ทำและตกแต่งให้งดงามเช่นเดียวกับดาบรำ

การรำง้าว เริ่มจากถวายบังคม ๓ ครั้ง ขึ้นพรหมนั่งหรือพรหมยืน แล้วมาจบที่ท่าคุม จากนั้นรำไม้รำตามลำดับ เมื่อจบไม้รำจะจ้วงลงท่าพรมนั่งหรือพรหมยืน แล้งเริ่มเดินแปลง

ง้าวตี

ง้าวตี มีรูปร่างลักษณะเหมือนกับง้าวรำ ทำด้วยหวายโป่งเช่นเดียวกับดาบตีทุกอย่าง แต่โดยมากตัวง้าวมักหุ้มด้วยผ้าหนา ๆ หรือผ้าสักหลาด เพื่อไม่ให้เจ็บปวดมากเวลาฟันถูกผู้เล่น

พลอง

พลองจริง เป็นอาวุธชนิดหนึ่งใช้สำหรับตี มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สี่ศอก” ทำด้วยไม้ที่มีความเหนียว ไม่หักง่าย หรือบางอันทำด้วยโลหะ มีความยาวประมาณ ๒๐๐ เซนติเมตร ขนาดใหญ่เท่ากันตลอดด้าม เวลาจับพลองให้จับตรงกลาง มือห่างกันพอถนัด มือที่ถนัดจับหงาย อีกมือหนึ่งจับคว่ำ ปล่อยปลายเหลือเท่า ๆ กัน สามารถใช้ตีได้ทั้ง ๒ ด้าน

พลองรำ

พลองรำ มีรูปร่างเช่นเดียวกับพลองจริงทุกอย่าง โดยมากทำด้วยรากไทรย้อย เพราะมีลักษณะตรง เบา และเหนียว เลือกอันที่มีลายสวยนำมาไสกบแล้วขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบ ทาน้ำมันและขัดให้ขึ้นเงา ตอนปลายทั้งสองข้าง ๆ ละประมาณ ๔๐ เซนติเมตร มักหุ้มประดับประดาด้วยผ้าเยียระบับ ผ้ายก ผ้ากำมะหยี่ หรือผ้าแพร

พลองตี

พลองตี มีรูปร่างลักษณะเช่นเดียวพลองรำ แต่มีคุณภาพต่ำกว่า เช่น ใช้รากไทรที่มีลวดลาย มีการหุ้มหัวท้ายด้วยผ้าสักหลาดหรือผ้าสีหนา ๆ

ดั้ง

ดั้ง เป็นเครื่องป้องกันอาวุธชนิดหนึ่ง ใช้สำหรับป้องกันร่างกายเวลาข้าศึกฟันหรือแทง เป็นรูปสี่เหลี่ยมยาว ๆ และโค้งคล้ายกับกาบกล้วย กว้างประมาณ ๑๕ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๑๐๐ เซนติเมตร ทำด้วยหนังสัตว์หรือหวายปนกับไม้กัน มีมือจับอยู่ด้านใน

ดั้ง ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

ตัวดั้ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทำด้วยหนังสัตว์ดิบ ๆ หรือหวายเอามาสานขวางทางด้านโค้งเข้าหากันเป็นรูปกาบกล้วย

มือถือ ด้านในตรงกลางของดั้งมีไม้กลมตรึงติดแน่นกับแผ่นดั้งตอนกลางของไม้นี้ ทำให้โค้งเป็นช่องว่างเพื่อสอดจับได้ถนัด

ดั้ง ใช้คู่กับดาบ ซึ่งเรียกว่า ดาบดั้ง

เขน

เขน เป็นเครื่องป้องกันอาวุธเช่นเดียวกับดั้ง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบน ๆ ส่วนยาวยาวกว่าส่วนกว้างไม่มากนัก ทำด้วยหนังสัตว์ดิบ ด้านนอกลงรักปิดทอง และทำเป็นลวดลายสวยงาม ซึ่งเรียกว่า เขนทอง ส่วนด้านในมีมือถือตรึงแน่นกับแผ่นเขน เช่นเดียวกับดั้ง

เขน มักใช้คู่กับดาบ ซึ่งเรียกว่า ดาบเขน

โล่

โล่ เป็นเครื่องป้องกันอาวุธเช่นเดียวกับเขนหรือดั้ง ต่างกันที่รูปร่าง คือเป็นรูปทรงกลม นูนตรงกลางเหมือนกระทะ ทำด้วยหนังสัตว์ดิบ หวายสาน หรือโลหะ ด้านในมีห่วงติดอยู่ ๒ ช่อง ห่วงหนึ่งใช้สำหรับสอดแขนเข้าไป อีกห่วงหนึ่งสำหรับมือจับให้แน่น

ไม้สั้น

ไม้สั้น นับเป็นกระบี่กระบองชนิดหนึ่ง เป็นทั้งอาวุธและเครื่องป้องกันในตัวของมันเอง เป็นอาวุธที่ไม่ได้จำลองมาจากอาวุธใด ๆ และเป็นเครื่องป้องกันปลายแขนส่วนล่าง นับตั้งแต่มือไปจนถึงข้อศอก มักทำด้วยท่อนไม้ไทร รูปสี่เหลี่ยมยาวคล้ายกระดูกท่อนปลายแขน ด้านละประมาณ ๗ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๔๕ เซนติเมตร ด้านในทำโค้งเป็นร่องเพื่อติดแนบกับปลายแขนได้สนิท ด้านนอกทำให้โค้งออกเล็กน้อย ตอนปลายด้านในฝังด้วยไม้กลมเล็ก ๆ และแข็งแรงเป็นรูปเสาตั้งเรียงกัน ๑ คู่ เรียงกันโดยให้ห่างกันเพียงเล็กน้อย ตอนหัวนั้นเจาะรูแล้วร้อยด้วยเชือกขนาดเท่านิ้วก้อย ทำเป็นห่วงสำหรับให้มือสอดเข้าไปข้างใน เพื่อเป็นปลอกรัดแขนใต้ข้อศอก ส่วนมือนั้นจับและกำไม้ด้านใน ไม้ด้านนอกมีไว้ป้องกันนิ้วมือเพื่อมิให้ถูกตี ไม้สั้นนี้ใช้สวมเข้ากับแขนท่อนปลายทั้งสองข้าง ใช้สำหรับทำการต่อสู้กับพลอง

๓. ระบียบประเพณีการเรียนวิชากระบี่กระบอง

กระบี่กระบอง แบ่งการปฏิบัติออกเป็น ๔ ส่วน คือ

๑. การไหว้ครู

ก่อนการเรียนวิชากระบี่กระบอง ศิษย์จะต้องทำพิธีไหว้ครู หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การยกครู เนื่องจากสมัยโบราณศิลปวิทยายุทธต่าง ๆ เป็นสิ่งที่หวงแหนมาก ผู้ที่เป็นอาจารย์จะเลือกสอนให้เป็นบางคนเท่านั้น ดังนั้นผู้ที่เป็นศิษย์จึงทำพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นการแสดงการนอบน้อมยอมเป็นศิษย์ด้วยความเคารพ ทั้งกาย วาจา ใจ และจะปฏิบัติตามคำสอนด้วยความกตัญญูกตเวทีเสมอ อันเป็นขนบนิยมและประเพณีอันดียิ่งของไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งจะละเว้นมิได้ ฝ่ายครูก็ยอมรับเป็นศิษย์ด้วยความรักและเมตตาเหมือนลูก โดยเรียกว่า ลูกศิษย์ การประกอบพิธีนี้จะเลือกทำในวันพฤหัสบดี ซึ่งถือว่าเป็นวันครู อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธี ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นหลัก

๒. การอบรมจิตใจ เป็นการอบรมบ่มนิสัยให้มีความกล้าหาญ อดทน สามารถเผชิญภยันตรายทั้งปวงอย่างไม่ย่อท้อ ซึ่งหลักการอบรมจิตใจ มีดังนี้

๒.๑ อบรมน้ำใจ ให้มีน้ำใจนักกีฬา มีความอดทน กล้าหาญ เข้มแข็ง

๒.๒ เชื่อมั่นในครูบาอาจารย์ จะทำให้ผู้เรียนวิชานี้มีความมั่นใจในตนเอง และเป็นการเพิ่มกำลังใจด้วย

๒.๓ เชื่อมั่นในวิชาความรู้และนำไปใช้ในทางที่ถูก

๓. การเรียนภาคทฤษฎี เป็นการเรียนรู้ความเป็นมาและหลักการของกระบี่กระบองอย่างละเอียด ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจหลักวิชาอย่างชัดเจน สามารถใช้สติปัญญา ดัดแปลงให้วิชาเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๔. การเรียนภาคปฏิบัติ คือ ทำการฝึกซ้อมเพื่อความชำนาญ มีความคล่องแคล่วว่องไวในการต่อสู้และเพื่อการออกกำลังกาย ซึ่งภาคปฏิบัติมีการเรียนตามลำดับ ดังนี้ (ข้อมูลและภาพการปฏิบัติดูในภาคผนวก)

๔.๑ <u>การถวายบังคม</u>

การถวายบังคม หมายถึง การแสดงความเคารพครูอาจารย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องทำก่อนเริ่มการแสดง กระบี่กระบองเป็นวิชาที่เคร่งครัดมากในเรื่องนี้ ฉะนั้นก่อนที่จะลงมือแสดง ผู้แสดงแต่ละคนจะต้องตั้งต้นด้วยการกราบไหว้ครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชานี้ให้แก่ตน เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีและเป็นศิริมงคลแก่ตน

๔.๒ <u>การขึ้นพรหม</u>

เมื่อเสร็จจากการถวายบังคม จะทำการขึ้นพรหม ซึ่งการขึ้นพรหมนี้จะร่ายรำในบริเวณที่ถวายบังคม โดยหันหน้าไปรำตามท่าที่กำหนดไว้ทีละทิศ จนครบ ๔ ทิศ จึงจะนับได้ว่าขึ้นพรหมโดยสมบูรณ์แล้ว

การขึ้นพรหม เกิดมาจากความเคารพบูชาพระพรหม ซึ่งพระพรหมนั้นทรงพรหมวิหารสี่ คือมีเมตตา กรุณา มุฑิตา และอุเบกขา ฉะนั้นจะเห็นว่าพระพรหมมี ๔ หน้า หน้าหนึ่งทรงคุณธรรมอย่างหนึ่ง การรำทุก ๆ ทิศจนครบทั้งสี่ทิศจึงเป็นการแสดงความเคารพต่อพระพรหมนั่นเอง นักกระบี่กระบองเมื่อเริ่มเรียนก็จะได้รับการอบรมให้ยึดพรหมวิหารสี่ เพื่อจะได้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

การขึ้นพรหม มี ๒ ชนิด คือ

ก. ขึ้นพรหมนั่ง ได้แก่ การนั่งร่ายรำแต่ละทิศจนครบ ๔ ทิศ แล้วจึงกลับหลังหันลุกขึ้นยืน เพื่อเตรียมตัวปฏิบัติในขั้นต่อไป

ข. ขึ้นพรหมยืน เมื่อถวายบังคมเสร็จ ก็ลุกขึ้นยืนรำแต่ละทิศจนครบทั้ง ๔ ทิศ และจบลงด้วยการเตรียมพร้อมจะปฏิบัติในขั้นตอนต่อไป

๔.๓ การรำ

โดยทั่วไป สนามกระบี่กระบองจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผู้แสดงแต่ละคนจะตั้งต้นที่ตรงกลางของปลายสนามแต่ละข้าง เมื่อเสร็จจากการถวายบังคมและขึ้นพรหมสี่หน้าแล้ว ผู้แสดงก็จะหันหน้าเข้าหากันและเริ่มการรำ

การรำมีอยู่ ๒ ชนิด คือ

๑. รำอยู่กับที่ ได้แก่ ตอนขึ้นพรหมนั่งและพรหมยืน เพราะการรำแบบนี้เป็นการรำอยู่กับที่เพียงแต่หันไปตามทิศต่าง ๆ เท่านั้น

๒. รำเดินไปเดินมา ผู้เล่นจะรำเดินจากจุดกึ่งกลางของปลายสนามแต่ละข้างเข้าไปหากัน การเดินรำมี ๒ แบบ คือ

(๑) การเล่น หมายถึง การรำเดินเข้าหากัน แล้วก็สวนกันไปคนละฟากสนาม อาจรำ ๒ เที่ยว หรือ ๔ เที่ยวก็ได้ แต่โดยทั่วไปนิยมรำ ๒ เที่ยวเท่านั้น การเดินมีหลายแบบ แบบแรกคือเดินเป็นเส้นตรง ซึ่งอาจมีเดินไปข้างหน้าบ้าง เดินถอยหลังบ้าง แบบที่สองคือเดินแบบฟันปลา คือ เดินเฉียงขวา ๑ ครั้ง เฉียงซ้าย ๑ ครั้ง สลับกันไปตลอดทาง

(๒) การแข่งขัน เป็นการรำในเวลาแข่งขัน ซึ่งต่างกับการเล่น เพราะผู้แสดงจะแบ่งเขตครึ่งสนามไว้ในใจ จะไม่ยอมล้ำเขตแดนของกันและกันเป็นอันขาด

การรำอาวุธแต่ละชนิดก็มีท่ารำต่าง ๆ กันออกไป และอาวุธแต่ละชนิดก็มีท่ารำย่อย ๆ แยกออกไปอีกทีหนึ่ง การรำนอกจากจะเป็นการแสดงและอุ่นร่างกายแล้ว ยังเป็นการดูท่าทีชั้นเชิงของคู่ต่อสู้ด้วย

๔.๔ การเดินแปลง

การรำจะเสร็จสิ้นเมื่อผู้รำได้กลับไปอยู่ในที่ตั้งต้นเดิม ในท่านั่งคุกเข่าดนตรีก็จะหยุดด้วย ต่อจากนี้ก็จะมีผู้นำไม้ตีไปเปลี่ยนแทนไม้รำเพื่อทั้งสองจะได้ใช้ต่อสู้กัน ปี่กลองก็จะเริ่มบรรเลงอีกเป็นสัญญาณเริ่มการต่อสู้ คู่ต่อสู้ทั้งสองต่างถวายบังคมเพื่อคำนับครูอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงเริ่มออกเดินแปลง

การเดินแปลงนี้เปรียบเสมือนการลองเชิงกันของคู่ต่อสู้ ต่างคนต่างหลีกไปทางซ้ายเล็กน้อย ปลายอาวุธอาจถูกหรือระกันก็ได้ เมื่อใครเห็นได้เปรียบคู่ต่อสู้อยู่ในทีเผลอก็อาจตีเอากำไรบ้างเล็กน้อย ไม่จริงจังนัก แล้วก็หันหลังกลับไปยังที่เดิมของตน เป็นอันสิ้นสุดการลองเชิง

๔.๕ ท่าตีหลัก

ท่าตีหลัก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การตีลูกไม้ การหัดตีชนิดนี้ต้องตีเป็นคู่ ๆ และใช้อาวุธเหมือนกัน การใช้อาวุธต่างชนิดกันจะยากแก่การสอน เนื่องจากอาวุธแต่ละชนิดก็มีวิธีต่างกัน การตีมีอยู่ ๒ ชนิด คือ การตีรุกและการตีรับ

การตีรุก หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งตีอีกฝ่ายหนึ่ง คือเป็นฝ่ายบุก

การตีรับ หมายถึง การตั้งรับเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งตีมา คือการป้องกันตัว

การตีทั้ง ๒ แบบนี้ จะมีท่าย่อย ๆ แยกออกไปต่าง ๆ กัน แล้วแต่ลูกไม้ของแต่ละอาจารย์ เช่น การตีรุกแบบตีบาขวา ตีบนซ้าย ตีล่างขวา ตีล่างซ้าย ฯลฯ การฝึกซ้อมต้องฝึกทั้ง ๒ แบบ คือให้รู้จักรุกและรับสลับกันไป ผู้หัดจะต้องหัดจนจำได้จนทุกส่วนของร่างกายทำงานสัมพันธ์กันและว่องไวอยู่เสมอ เช่น ใช้มือขวาตีทางขวา เท้าขวาจะต้อเป็นเท้าหน้า เป็นต้น

๔.๖ การตีท่าพลิกแพลง

การตีท่าพลิกแพลง เป็นการเอาท่าหลักมาใช้ในเวลาต่อสู้กันจริง ๆ โดยวิธีพลิกแพลงไปในท่าต่าง ๆ เพื่อโจมตีคู่ต่อสู้ และในขณะเดียวกันก็พลิกแพลงเพื่อป้องกันตัวด้วย การตีแบบนี้ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับว่าจะต้องตีท่าไหน จะตีอย่างไรก็ได้แล้วแต่เทคนิคของแต่ละบุคคล

๔.๗ การขอขมา

การขอขมา เป็นการไหว้กันและกันระหว่างผู้เล่นทั้งสองฝ่ายหลังจบการแสดงแต่ละอาวุธ เป็นการขอโทษต่อการแสดงที่ผิดพลั้งต่อกัน เป็นระเบียบที่กำหนดขึ้นในภายหลังจากสมัยท่านอาจารย์นาค เทพ-หัสดิน ณ อยุธยา

๕. การต่อสู้ในการเล่นกระบี่กระบอง

การต่อสู้ในการเล่นกระบี่กระบอง จะจัดให้การต่อสู้แต่ละคู่ต่อสู้กันอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ไม่ให้ได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกัน การเปรียบคู่เพื่อตีกระบี่กระบองนั้น ใช้ชนิดของอาวุธเป็นเครื่องกำหนด เช่น กระบี่กับกระบี่ ดาบสองมือกับดาบสองมือ ง้าวกับง้าว หรือพลองกับพลอง เป็นต้น บางโอกาสอาจจัดอาวุธต่างชนิดที่ไม่เสียเปรียบกันมากนักเข้าต่อสู้กัน เช่น ดาบสองมือกับดาบดั้ง ดาบสองมือกับดาบเขน ง้าวกับดาบสองมือ ดาบดั้ง หรือดาบเขน พลองกับไม้สั้น ลำดับการเล่นกระบี่กระบองมักจัดออกตีกันทีละคู่ ช่วงท้ายมักมีการสู้แบบสามบาน และพวกหนึ่งเข้าตะลุมบอนกับอีกพวกหนึ่ง

การเล่นกระบี่กระบอง มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

ประเภทแสดง - เป็นการเล่นของนักกระบี่กระบองในคณะเดียวกัน จึงเป็นไปอย่างรู้เชิงกันหรือนัดหมายกันไว้อย่างดี ตามภาษากระบี่กระบอง เรียกว่า "รู้ไม้" กันอยู่แล้ว

ประเภทแข่งขัน - ต่างคณะจะลงประอาวุธกัน ทำให้การเล่นกระบี่กระบองมีรสชาติขึ้นมาก เพราะเป็นการประชันว่าผู้เล่นคนใดมีความสามารถมากกว่ากัน

โดยทั่วไปการแสดงกระบี่กระบอง จะแสดงอาวุธครบทุกชนิด จึงต้องใช้คนไม่น้อยกว่า ๑๒ คน และไม่เกิน ๒๔ คน แต่ผู้เล่นคนเดียวอาจใช้อาวุธหลายอย่างได้

๕. เครื่องแต่งกายกระบี่กระบอง

เครื่องแต่งกายของผู้เล่นกระบี่กระบอง สมัยแรกมีลักษณะเหมือนชุดของนักรบ คือสวมเสื้อยันต์ หรือเสื้อไม่มีแขน นุ่งกางเกงแบบไทยมีขากว้างยาวแค่ครึ่งน่อง สมัยต่อมาเปลี่ยนจากกางเกงขากว้างมาเป็นนุ่งผ้าแบบเขมร แต่ไม่สะดวกต่อผู้เล่นนัก ปัจจุบันเปลี่ยนมาแต่งกายแบบนักกีฬาทั่วไป มักสวมเสื้อมีแขนหรือไม่มีแขนก็ได้ กางเกงขาสั้นแค่เข่าหรือครึ่งน่อง นอกจากเสื้อผ้าแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดที่นักกระบี่กระบองยังสวมใส่ คือ มงคล ตะกุด พิสมร พิรอด และเสื้อยันต์ เพื่อเป็นศิริมงคลและสร้างขวัญกำลังใจ

๖. ระเบียบการเล่นกระบี่กระบอง

การเล่นกระบี่กระบองมีระเบียบแบบแผนนับแต่ต้นจนจบ แม้ว่าจะต่างครูอาจารย์ หรือต่างท้องที่ก็ตาม ระเบียบการเล่นก็เหมือนกันโดยตลอด เริ่มต้นด้วยการบูชาครูตามธรรมเนียม พร้อมกับปี่กลองบรรเลงเพลง เมื่อบูชาครูเสร็จปี่กลองจะหยุดชั่วขณะ แล้วจึงเริ่มบรรเลงโหมโรงขึ้นอีกเพลงหนึ่ง เมื่อจบเพลงโหมโรงแล้ว นักกระบี่กระบองทั้งสองฝ่ายจะถือไม้รำเดินออกมานั่งคุกเข่าอยู่ที่หัวสนามตรงกันข้ามเตรียมที่จะรำ

เมื่อปี่กลองเริ่มบรรเลงอีกครั้ง คู่ต่อสู้เริ่มด้วยการถวายบังคม ขึ้นพรหมสี่หน้า แล้วร่ายรำไปโดยตลอดเพลงที่บรรเลงนี้ต้องเหมาะสมกับชนิดของอาวุธที่รำ เมื่อรำจบครบกระบวนท่าแล้ว คู่ต่อสู้จะนั่งคุกเข่าดังเดิมอีก ขณะนี้ปี่กลองจะหยุดบรรเลง ไม้รำจะถูกแทนที่ด้วยไม้ตี เมื่อปี่กลองเริ่มบรรเลงขึ้นอีกครั้ง ทั้งสองฝ่ายจะถวายบังคมเร็ว แล้วออกเดินแปลง เมื่อเดินแปลงเสร็จทั้งสองฝ่ายเดินมายังที่เดิมของตน แล้วเข้าประมือกัน ปี่กลองบรรเลงเรื่อยไปจนกว่าจะยุติการต่อสู้

๗.. เครื่องดนตรีประกอบการเล่น

การมีเครื่องดนตรีประกอบการเล่นกระบี่กระบองและมวยไทย ได้รับอิทธิพลมาจากแขกชวา โดยแขกชวาจะใช้เครื่องดนตรีบรรเลงประกอบการเล่นกริช หอกซัด และมวย ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้จะมีปี่ชวาและกลองแขกเท่านั้น ส่วนของไทยได้นำเครื่องดนตรีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้และได้เพิ่มเติมฉิ่งเข้าไป ซึ่งช่วยให้ดนตรีมีความเร้าใจและสนุกสนานมากยิ่งขึ้น เครื่องดนตรีประกอบกากรเล่นกระบี่กระบองที่ครบกระบวนการจะต้องมีวงปี่ชวาและกลองแขก ประกอบด้วย ปี่ชวา ๑ เลา กลองแขก ๒ ลูก (กลองแขกตัวผู้ - เสียงสูง, กลองแขกตัวเมีย - เสียงต่ำ) ฉิ่งจับจังหวะ ๑ คู่

ปี่กลองที่ใช้ประกอบการรำ ถือเป็นศิลปะชิ้นสำคัญของกระบี่กระบอง ผู้รำจะต้องรำให้สวยและถูกต้องตามแบบแผน เมื่อมีเครื่องดนตรีประกอบให้จังหวะ ผู้รำก็จะสามารถรำได้อย่างถูกต้องและสวยงาม และยังเป็นการเพิ่มความสนุกสนามครึกครื้นให้ทั้งผู้เล่นและคนดู นับตั้งแต่การโหมโรง จะทำให้ผู้เล่นมีความกระปรี้กระเปร่าและมีกำลังใจ ผู้ดูมีความกระตือรือร้นอยากรับชม และในขณะที่มีการแสดงดนตรีประกอบสามารถช่วยเพิ่มอรรถรสให้สนุกมากยิ่งขึ้น

<u>การบรรเลง</u>

การบรรเลงเพลงในการเล่นกระบี่กระบอง ต้องให้เหมาะกับช่วงเวลาและอาวุธ เพลงที่จะใช้บรรเลงต้องเลือกให้เหมาะกับการแสดง ซึ่งสามารถแยกการบรรเลงเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๑. บรรเลงประกอบการไหว้ครู ซึ่งเป็นประเพณีที่นิยมกัน ผู้ที่เป็นหัวหน้าจะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนขึ้นทำการสักการะบูชาครูอาจารย์กระบี่กระบองหน้าเครื่องไม้ ซึ่งมีผู้แสดงที่เป็นศิษย์ห้อมล้อมอยู่โดยรอบ การบรรเลงประกอบในตอนนี้ จะใช้เพลงชมสมุทร เพลงโฉลท เพลงเกาะ หรือเพลงระกำก็ได้

๒. โหมโรง จะบรรเลงหลังจากพิธีไหว้ครูเสร็จแล้ว เพลงที่ใช้จะมีเพลงแขกโอด เพลงสารถี เพลงเยี่ยมวิมาน เพลงแขกไทร หรือเพลงสองชั้นอื่น ๆ ก็ได้

๓. บรรเลงเพลงประกอบการรำ การรำอาวุธแต่ละชนิดใช้เพลงบรรเลงประกอบต่างกันออกไป เช่น การรำกระบี่ใช้เพลงกระบี่ลิ้นลา การรำดาบสองมือใช้เพลงจำปาทองเทศหรือของทรงเครื่อง การรำง้าวใช้เพลงขึ้นมา การรำพลองใช้เพลงลงสรงหรือขึ้นพลับพลา สาบานใช้เพลงฝรั่งรำเท้าหรือกราวนอก เป็นต้น

<u>ประโยชน์ของเครื่องดนตรีประกอบการเล่น</u>

๑. ทำให้การแสดงครึกครื้นและสนุกสนาน ทุกครั้งที่จัดให้มีการเล่น ณ ที่ใดก็ตาม พอปี่กลองเริ่ม โหมโรงขึ้น ประชาชนก็จะวิ่งมาดูกันอย่างเนืองแน่น เพราะอิทธิพลของปี่กลองเร้าใจ เรียกความสนใจให้คนมาดูการแสดง

๒. เสียงปี่กลองจะช่วยปลุกใจ เร้าใจให้ผู้เล่นเกิดความฮึกเหิมในการต่อสู้กับฝ่ายตรงกันข้ามมาก ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยเร้าใจ ให้ผู้ดูที่เคยเล่นมาแล้วตื่นเต้นอยากจะออกไปตีกับเขาบ้างและบางครั้งก็อดที่จะ ขยับมือขยับเท้าตามไปไม่ได้

๓. การรำของการแสดงดาบสองมือ เสียงปี่กลองที่บรรเลงเป็นเพลงที่เหมาะสมกับการแสดงแต่ละขั้นตอน พร้อมด้วยเสียงฉิ่งที่จับเป็นจังหวะ จะช่วยสร้างบรรยากาศให้ผู้รำรำได้ถูกต้องตามจังหวะ เพิ่มความงดงามในการรำมากยิ่งขึ้น

๔. เสียงปี่กลอง จะมีส่วนช่วยยั่วยุให้ผู้เล่นคิดที่จะต่อสู้กันตลอดเวลา ในระหว่างที่ทำการต่อสู้เพราะในการต่อสู้กัน เสียงปี่กลองจะเร่งจังหวะเสียงถี่ขึ้น ยิ่งจังหวะเร่งเร้าเพียงใด ก็ยิ่งหนุนให้ผู้เล่นเกิดความกล้ามากเพียงนั้น ไม่เหมือนกับในตอนรำ มีจังหวะการเล่นช้าอ่อนช้อย

ส่วนที่ ๒ คุณค่าและบทบาทของวิถีชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

กระบี่กระบอง ถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาติ เพราะเป็นการเล่น การแสดงและเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวด้วยอาวุธไทยสมัยโบราณ ซึ่งสามารถใช้อาวุธ รุก รับ ทำร้ายคู่ต่อสู้ได้สามารถใช้หมัด เท้า เข่า ศอกประกอบการต่อสู้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจาการเรียนรู้ ทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อ เป็นสิ่งที่ชาวไทยมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นกีฬาที่มีการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่เข้าด้วยกัน เป็นสภาพที่มั่นคงยิ่งขึ้น เช่น มีกฎ กติกา ระเบียบ วินัยในการแข่งขัน รวมทั้งมีการตัดสินแพ้ชนะด้วยคะแนน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ ซึ่งมีความสมบูรณ์ตามลักษณะของวัฒนธรรมทุกประการ ควรแก่การรักษาทำนุบำรุงและส่งเสริมให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป

๑. คุณค่าด้านร่างกาย ช่วยทำให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความอดทน คล่องแคล่วว่องไว เสริมสร้างพัฒนากล้ามเนื้อทั้งแขนและขา ช่วยระบบการไหลเวียนของโลหิต ระบบขับถ่าย ระบบการหายใจ ระบบกล้ามเนื้อและระบบการทำงานทุกส่วนของร่างกายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมพันธ์กัน รวมถึงทำให้ร่างกายมีบุคลิกลักษณะที่ดี

๒. คุณค่าด้านอารมณ์ การเล่นกระบี่กระบองช่วยให้มีพัฒนาทางจิตใจ เป็นการฝึกสมาธิให้จิตใจสงบเยือกเย็น มีจิตใจกล้าหาญ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล รวมทั้งยังฝึกจิตใจให้ยอมรับกับความผิดหวัง ความสมหวัง และความเจ็บปวดทางด้านร่างกาย ส่งผลให้ผู้เล่นมีความอดทน อดกลั้น การควบคุมสติและสมาธิกับการแข่งขัน ซึ่งเมื่อได้รับการฝึกฝนบ่อยครั้งก็จะสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ทำให้เป็นคนสุขุมมากยิ่งขึ้น

๓. คุณค่าด้านสติปัญญา การฝึกซ้อมกระบี่กระบองช่วยพัฒนาระบบความคิด การจัดระเบียบความคิด การควบคุม การวางแผน และแก้ปัญหา ตลอดจนส่งผลดีในเรื่องของการคิดคำนวณและเกิดความคิดสร้างสรรค์

๔. คุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม การแข่งขันกระบี่กระบอง ช่วยให้ผู้เล่นมีน้ำใจนักกีฬา รู้จักการแพ้ชนะ การให้อภัย และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น ตลอดจนเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เล่นไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข

๕. คุณค่าด้านสังคม การเล่นกระบี่กระบองทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล ซึ่งต้องอาศัยการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ การวางแผน การทำงานร่วมกันก่อให้เกิดมิตรภาพระหว่างการฝึกซ้อมและการแข่งขัน

๖. คุณค่าด้านประเพณี วัฒนธรรม กระบี่กระบองเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ สะท้อนวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีต แสดงถึงการดำเนินชีวิตของคน การปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม และสังคม รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงศิลปะและความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี กีฬา ประกอบกับท่าทางที่งดงาม ถือเป็นภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ที่ละเอียดที่ทรงคุณค่า

๒. บทบาทของชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันกระบี่กระบองยังคงมีการสืบทอดในหมู่ประชาชนทั่วไป จะเห็นได้จากมีคณะและสำนักดาบเกิดขึ้น เช่น สำนักกระบี่กระบองของกรมพลศึกษา สำนักดาบศรีบุญยานนท์ สำนักดาบพุทไธสวรรค์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ บ้านช่างหล่อ ศูนย์การเรียนรู้ศิลปศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก และคณะกระบี่กระบองของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น และมีการแสดงในงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย

<u>ส่วนที่ ๓ มาตรการในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม</u>

๑. โครงการ กิจกรรมที่มีการดำเนินงานของรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

☑ การศึกษา วิจัย

- การวิเคราะห์คุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย : กระบี่กระบอง สุจิตรา สุคนธทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย ๒๕๔๐
- การพัฒนาแบบแผนการออกกำลังกาย แบบท่ารำไม้พลองกระบี่กระบอง ที่มีผลต่อสมรรถภาพทางกายเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ, รุจน์ เลาหภักดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ๒๕๔๙
- กระบี่กระบองกับนันทนาการ, กนกวดี พึ่งโพธิ์ทอง วารสารคณะพลศึกษา ๒๕๖๑
- การพัฒนาทักษะไม้รำ ๑-๒ ในวิชากระบี่กระบอง, เอกบุรุษ หนูเล็ก, ศุภวรรณ วงศ์สร้างทรัพย์, ธีรนันท์ ตันพานิชย์ และวินัย พูลศรี ๒๕๖๓
- พัฒนาการของกระบี่กระบอง, ประมวล บัวทอง. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

☑ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู

๑. วิชากระบี่กระบอง ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรวิชาพลศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร วิชาเอกพลศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูพลศึกษาทุกสถาบัน และบางแหงก็จัดเป็นชมรมเพื่อรวมอนุรักษและสืบสานธำรงไวเปนมรดกที่ทรงคุณคาของชาติมีการจัดการแสดง การประกวด และการแขงขันกระบี่กระบองขึ้นในสถาบันการศึกษา และหนวยงานตาง ๆ ตามวาระและโอกาส

๒. สมาคมกีฬา กีฬาไทยแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการวางแผนงานเพื่อสืบสานและอนุรักษ์กีฬากระบี่กระบอง โดยมีการจัดการแข่งขันกีฬากระบี่กระบอง ในกีฬาเยาวชนแห่งชาติ และจัดการแข่งขันกีฬากระบี่-กระบอง ชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยเป็นประจำทุกปี

๑. วิชากระบี่กระบอง ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรวิชาพลศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร วิชาเอกพลศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูพลศึกษาทุกสถาบัน และบางแหงก็จัดเป็นชมรมเพื่อรวมอนุรักษและสืบสานธำรงไวเปนมรดกที่ทรงคุณคาของชาติมีการจัดการแสดง การประกวด และการแขงขันกระบี่กระบองขึ้นในสถาบันการศึกษา และหนวยงานตาง ๆ ตามวาระและโอกาส

๒. สมาคมกีฬา กีฬาไทยแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการวางแผนงานเพื่อสืบสานและอนุรักษ์กีฬากระบี่กระบอง โดยมีการจัดการแข่งขันกีฬากระบี่กระบอง ในกีฬาเยาวชนแห่งชาติ และจัดการแข่งขันกีฬากระบี่-กระบอง ชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยเป็นประจำทุกปี

๓. กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกีฬากระบี่กระบอง รวมถึงกีฬาดาบไทย จึงมีการจัดแข่งขันเป็นชนิดกีฬาหนึ่งในกีฬาระหว่างโรงเรียนส่วนกลาง

๔. สถาบันการศึกษาหลายแห่ง มีการก่อตั้งคณะกระบี่กระบอง หรือมีการเรียนการสอนกระบี่กระบอง โดยมีการพยายามเพิ่มท่วงท่าและพัฒนาท่าทางการต่อสู้ให้น่าสนใจมากขึ้น เช่น การควงดาบ ตีลังกา และลีลายิมนาสติก เพื่อสร้างความดึงดูดและสามารถเข้าถึงเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มากขึ้น

๕. หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในการสืบสานเกี่ยวกับกระบี่กระบอง เช่น กิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาไทย-กระบี่กระบอง

๖. กระบี่กระบองยังคงมีการสืบทอดในคณะและสำนักดาบ เช่น สำนักกระบี่กระบองของกรมพลศึกษา สำนักดาบศรีบุญยานนท์ สำนักดาบพุทไธสวรรค์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ บ้านช่างหล่อ ศูนย์การเรียนรู้ศิลป-ศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก และคณะกระบี่กระบองของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

☑ การสืบสานและถ่ายทอด

๑. วิชากระบี่กระบอง ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรวิชาพลศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร วิชาเอกพลศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูพลศึกษาทุกสถาบัน และบางแหงก็จัดเป็นชมรมเพื่อรวมอนุรักษและสืบสานธำรงไวเปนมรดกที่ทรงคุณคาของชาติมีการจัดการแสดง การประกวด และการแขงขันกระบี่กระบองขึ้นในสถาบันการศึกษา และหนวยงานตาง ๆ ตามวาระและโอกาส

๒. สถาบันการศึกษาหลายแห่ง มีการก่อตั้งคณะกระบี่กระบอง หรือมีการเรียนการสอนกระบี่กระบอง โดยมีการพยายามเพิ่มท่วงท่าและพัฒนาท่าทางการต่อสู้ให้น่าสนใจมากขึ้น เช่น การควงดาบ ตีลังกา และลีลายิมนาสติก เพื่อสร้างความดึงดูดและสามารถเข้าถึงเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มากขึ้น

๓. หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในการสืบสานเกี่ยวกับกระบี่กระบอง เช่น กิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาไทย-กระบี่กระบอง

๖. กระบี่กระบองยังคงมีการสืบทอดในคณะและสำนักดาบ เช่น สำนักกระบี่กระบองของกรมพลศึกษา สำนักดาบศรีบุญยานนท์ สำนักดาบพุทไธสวรรค์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ บ้านช่างหล่อ ศูนย์การเรียนรู้ศิลป-ศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก และคณะกระบี่กระบองของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

☑ การพัฒนาต่อยอดมรดกภูมิปัญญา

สถาบันการศึกษาหลายแห่ง มีการก่อตั้งคณะกระบี่กระบอง หรือมีการเรียนการสอนกระบี่กระบอง โดยมีการพยายามเพิ่มท่วงท่าและพัฒนาท่าทางการต่อสู้ให้น่าสนใจมากขึ้น เช่น การควงดาบ ตีลังกา และลีลายิมนาสติก เพื่อสร้างความดึงดูดและสามารถเข้าถึงเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มากขึ้น

๒. มาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่คาดว่าจะดำเนินการในอนาคต

๑. สมาคมกีฬา กีฬาไทยแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการวางแผนงานเพื่อสืบสานและอนุรักษ์กีฬากระบี่กระบอง โดยมีการจัดการแข่งขันกีฬากระบี่กระบอง ในกีฬาเยาวชนแห่งชาติ และจัดการแข่งขันกีฬากระบี่-กระบอง ชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยเป็นประจำทุกปีมาอย่างต่อเนื่อง

๒. ส่วนวัฒนธรรม ได้จัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รายการกระบี่กระบอง สาขาการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และจะดำเนินการประกาศขึ้นบัญชีเป็นรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร เพื่อเผยแพร่แก่ประชาชน และสร้างความตระหนักรับรู้ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมทั้งให้ประชาชนสามารถค้นคว้า อ้างอิง และตรวจสอบได้

๓. การสืบทอดในคณะและสำนักดาบต่าง ๆ เช่น สำนักกระบี่กระบองของกรมพลศึกษา สำนักดาบศรี-บุญยานนท์ สำนักดาบพุทไธสวรรค์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ บ้านช่างหล่อ ศูนย์การเรียนรู้ศิลปศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก และคณะกระบี่กระบองของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น และมีการแสดงในงานต่าง ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทย

๓. การส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม

๑. วิชากระบี่กระบอง ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา หลักสูตรวิชาพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรวิชาพลศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร วิชาเอกพลศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ผลิตครูพลศึกษาทุกสถาบัน และบางแหงก็จัดเป็นชมรมเพื่อรวมอนุรักษและสืบสานธำรงไวเปนมรดกที่ทรงคุณคาของชาติมีการจัดการแสดง การประกวด และการแขงขันกระบี่กระบองขึ้นในสถาบันการศึกษา และหนวยงานตาง ๆ ตามวาระและโอกาส

๒. สมาคมกีฬา กีฬาไทยแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการวางแผนงานเพื่อสืบสานและอนุรักษ์กีฬากระบี่กระบอง โดยมีการจัดการแข่งขันกีฬากระบี่กระบอง ในกีฬาเยาวชนแห่งชาติ และจัดการแข่งขันกีฬากระบี่-กระบอง ชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทยเป็นประจำทุกปี

๓. กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกีฬากระบี่กระบอง รวมถึงกีฬาดาบไทย จึงมีการจัดแข่งขันเป็นชนิดกีฬาหนึ่งในกีฬาระหว่างโรงเรียนส่วนกลาง

๔. สถาบันการศึกษาหลายแห่ง มีการก่อตั้งคณะกระบี่กระบอง หรือมีการเรียนการสอนกระบี่กระบอง โดยมีการพยายามเพิ่มท่วงท่าและพัฒนาท่าทางการต่อสู้ให้น่าสนใจมากขึ้น เช่น การควงดาบ ตีลังกา และลีลายิมนาสติก เพื่อสร้างความดึงดูดและสามารถเข้าถึงเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มากขึ้น

๕. หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ในการสืบสานเกี่ยวกับกระบี่กระบอง เช่น กิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาไทย-กระบี่กระบอง

๖. กระบี่กระบองยังคงมีการสืบทอดในคณะและสำนักดาบ เช่น สำนักกระบี่กระบองของกรมพลศึกษา สำนักดาบศรีบุญยานนท์ สำนักดาบพุทไธสวรรค์ สำนักดาบศรีไตรรัตน์ บ้านช่างหล่อ ศูนย์การเรียนรู้ศิลป-ศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก และคณะกระบี่กระบองของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

<u>ส่วนที่ ๔ สถานภาพปัจจุบัน</u>

๑. สถานะการคงอยู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

☑ มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

☐ เสี่ยงต่อการสูญหายต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน

☐ ไม่มีการปฏิบัติอยู่แล้วแต่มีความสำคัญต่อวิถีชุมชนที่ต้องได้รับการฟื้นฟู

๒. สถานภาพปัจจุบันของการถ่ายทอดความรู้และปัจจัยคุกคาม

๑. กระบี่กระบอง เป็นศิลปศาสตร์การกีฬาประเภทการต่อสู้ป้องกันตัวที่มีคุณค่าและมีการเล่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ แม้ว่าปัจจุบันกระบี่กระบองถูกพัฒนามาอยู่ในหลักสูตรวิชาพลศึกษา แต่ศิลปะการต่อสู้แขนงนี้ของไทยกลับไม่นิยมและแพร่หลายเท่ามวยไทย

๒. กีฬากระบี่กระบอง ต้องอาศัยความชำนาญ เนื่องจากมีกระบวนการและรูปแบบที่หลากหลาย และการฝึกฝนต้องใช้เวลา ใช้ความต่อเนื่อง และใช้ความอดทนพยายามของผู้เล่น การขาดครูฝึกสอนที่ชำนาญการและความสลับซับซ้อนของการใช้ศาสตราหลายรูปแบบ อาจเป็นปัจจัยทำให้กระบี่กระบองเป็นศิลปะการต่อสู้ที่ฝึกยาก ทำให้เป็นกีฬาที่ไม่เป็นที่นิยมและไม่แพร่หลายมากนัก

๓. ยังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดรับผิดชอบ สนับสนุน ผลักดันกีฬากระบี่กระบองอย่างเป็นรูปธรรม

๔. การรับอิทธิพลของชาติตะวันตก ทั้งด้านกีฬา นันทนาการ กิจกรรม และความบันเทิงรูปแบบต่าง ๆ ที่มีลักษณะง่ายต่อการเข้าถึง วิธีการเล่นไม่ซับซ้อน และมีความสนุกสนาน ส่งผลให้ผู้คนหันไปสนใจกีฬาและกิจกรรมในแบบตะวันตกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงทำให้มีกีฬาสมัยใหม่ที่สะดวกต่อการเล่นมากกว่า

๓. รายชื่อผู้สืบทอดหลัก (เช่น บุคคล กลุ่มคน .... เป็นต้น)

รายชื่อบุคคล/หัวหน้าคณะ/กลุ่ม/สมาคม/ชุมชน	**อายุ/อาชีพ**	**องค์ความรู้ด้านที่ได้รับการสืบทอด/จำนวนปีที่สืบทอดปฏิบัติ**	**สถานที่ติดต่อ/โทรศัพท์**
สมาคมกีฬา กีฬาไทยแห่งประเทศไทย ในพระบรม-ราชูปถัมภ์			๒๘๖ ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๔๐ ชั้น ๑๒ โทร. ๐๒ ๖๑๘ ๕๓๑๕-๖ Email – thai-sports@hotmail.com

รายชื่อบุคคล/หัวหน้าคณะ/กลุ่ม/สมาคม/ชุมชน	อายุ/อาชีพ	องค์ความรู้ด้านที่ได้รับการสืบทอด/จำนวนปีที่สืบทอดปฏิบัติ	สถานที่ติดต่อ/โทรศัพท์
กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา			๑๕๔ ถ. พระรามที่ ๑ แขวง วังใหม่ เขต ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐ โทร. ๐๒ ๒๑๔ ๐๑๒๐ Email – webmaster@dpe.go.th
สำนักดาบศรีไตรรัตน์			ซอยบ้านช่างหล่อ ถ.พรานนก แขวง บ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กทม. โทร. ๐๙๙ ๑๐๗ ๗๑๗๑
นายกฤษณ์ ฤทธิ์เดชา	๖๕	๔๖	ศูนย์การเรียนรู้ศิลปศาสตร์การต่อสู้ประจำชาติไทย ค่ายพระยาตาก เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โทร. ๐๘ ๖๙๗๑ ๐๕๖๙

<u>ส่วนที่ ๕ การยินยอมของชุมชนในการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม</u>

ชื่อ-สกุล .....

สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม .....

ขอรับรองข้อมูลตามเอกสารคำขอเสนอฯ และยินยอมให้เปิดเผยข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ลงชื่อ .....

(.....)

วันที่ .....

ส่วนที่ ๖ ภาคผนวก

๑. เอกสารอ้างอิง

ฟอง เกิดแก้ว. (๒๕๒๗). **กระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
ชัชชัย โกมารทัต. **กีฬากระบี่กระบอง : การเล่นกระบี่ : เอกสารคำสอน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗
ชาติชาย อมิตรพ่าย. **กีฬากระบี่กระบอง**. กรุงเทพฯ: บริษัท ต้นอ้อ ๑๙๙๙ จำกัด.
นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (๒๕๑๒). **วิชากระบี่กระบอง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
บุปผา ปลื้มสำราญ. **กระบี่กระบอง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ประมวล บัวทอง. (๒๕๓๗). **พัฒนาการของกระบี่กระบอง**. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รังสฤษฏ์ บุญชลอ. **กระบี่กระบอง**. กรุงเทพฯ: บริษัท สกายบุ๊กส์ จำกัด.
จิตราวดี ทศพล กิตติพันธุ์. **กระบี่กระบอง**

๒. รูปภาพ พร้อมคำอธิบายใต้ภาพ จำนวน ๑๐ ภาพ (แนบอยู่ด้านหลัง)

๓. ข้อมูลภาพถ่าย ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว หรือข้อมูลเสียง (ระบุประเภทของสื่อที่แนบมาพร้อมคำอธิบาย)

☑ ข้อมูลภาพถ่าย ได้แก่ .....
☐ ข้อมูลภาพเคลื่อนไหว ได้แก่ .....
☐ ข้อมูลเสียง ได้แก่ .....

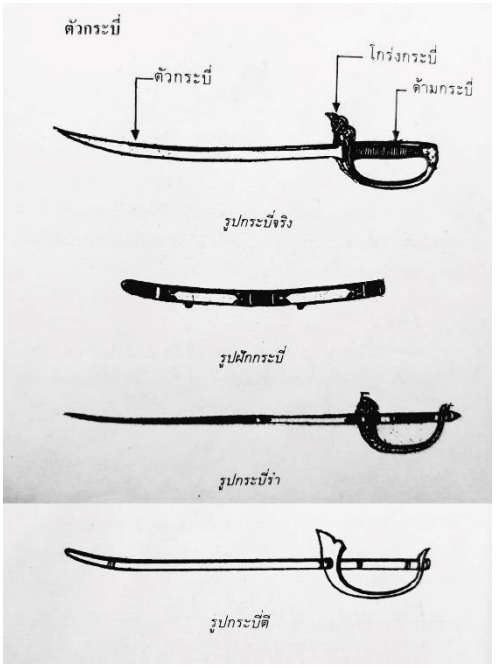
๔. ข้อมูลผู้เสนอ

ชื่อ-สกุล ว่าที่ร้อยตรี ประภพ เบญจกุล
หน่วยงาน ส่วนวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร
เลขที่ ๑๘๙ อาคาร ธานีนพรัตน์ หมู่ - ซอย - ถนน มิตรไมตรี
แขวง ดินแดง เขต ดินแดง จังหวัด กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๔๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๒๒๔๖ ๖๑๔๔ มือถือ ๐๘๙๑๑๑๕๔๗๗
อีเมล์ culturedivision.bma@gmail.com

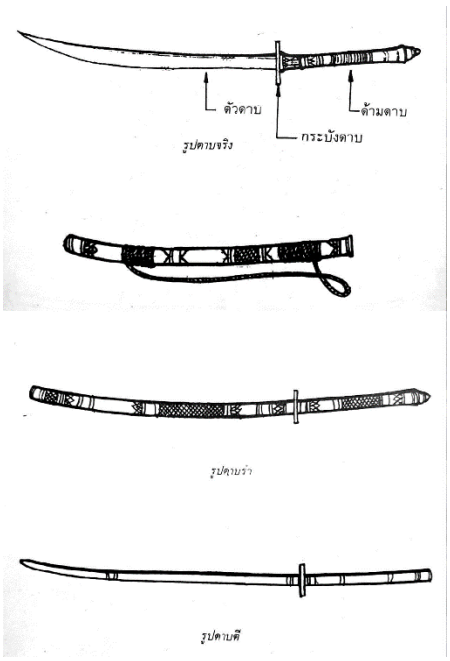
๕. ข้อมูลผู้ประสานงาน

ชื่อ-สกุล นางสาวนิสา พิมพิเศษ
มือถือ .... ๐๘๓๒๕๒๑๗๘๙ .....

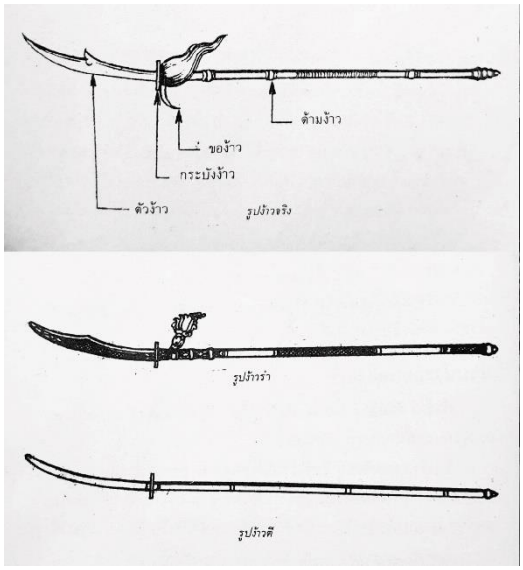
ข้อมูลและภาพประกอบ

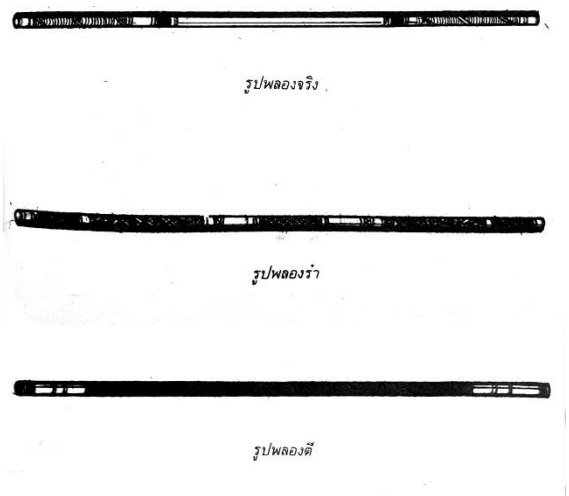
กระบี่

ดาบ

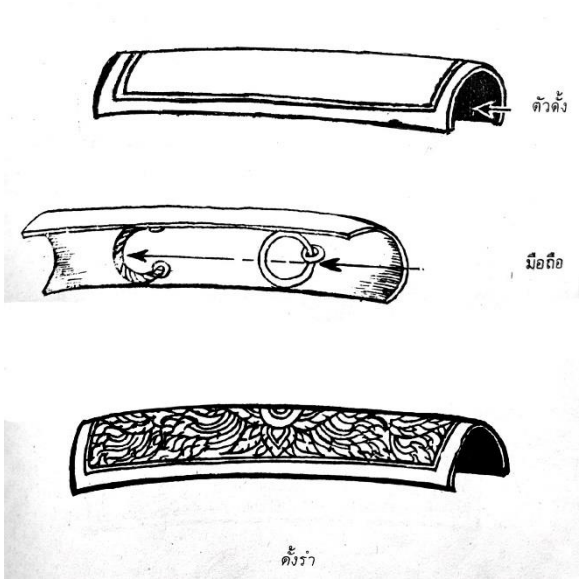

ง้าว

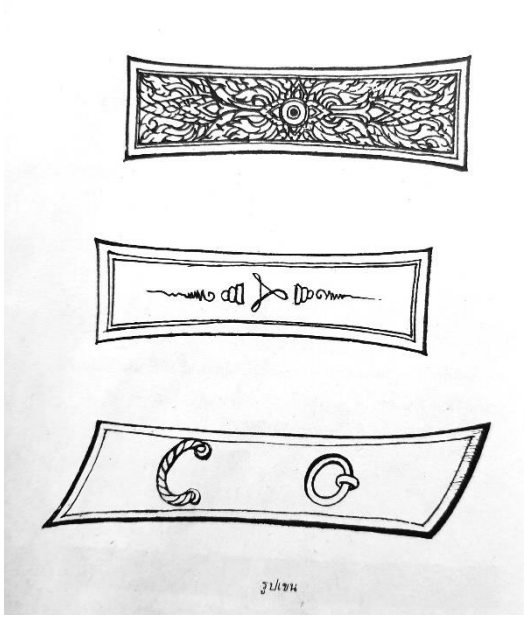

พลอง

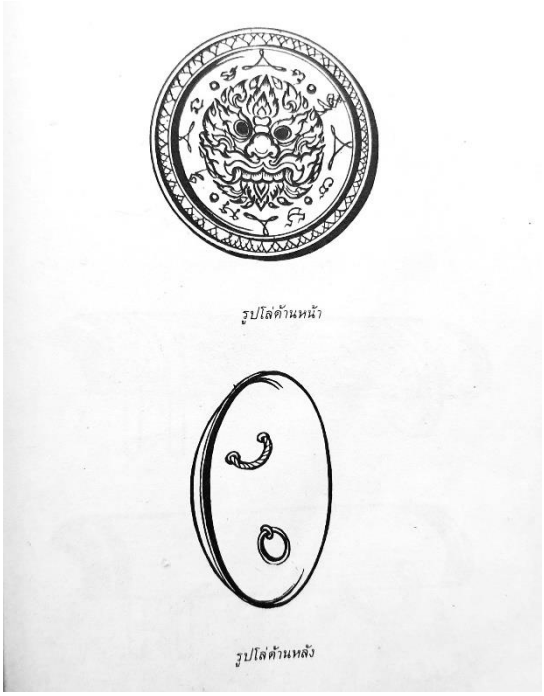
ที่มา: ฟอง เกิดแก้ว. (๒๕๒๗). กระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

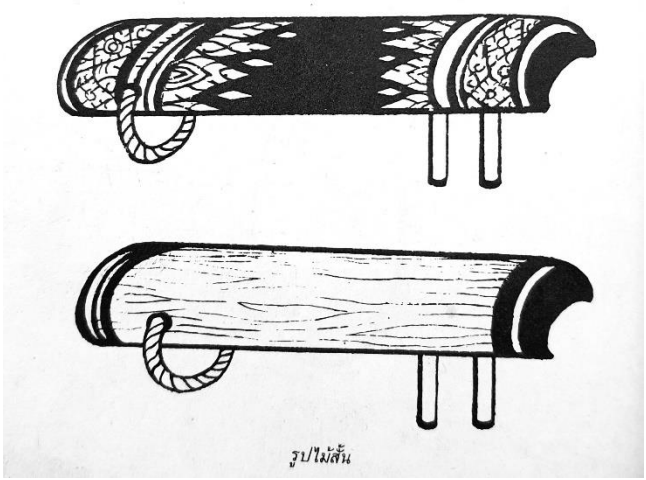
ดั้ง

เขน

โล่

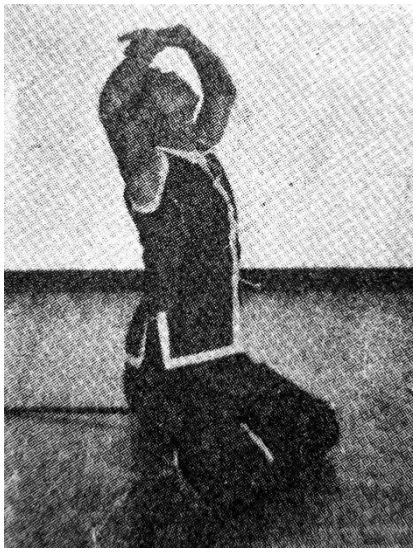
ไม้สั้น

ที่มา: ฟอง เกิดแก้ว. (๒๕๒๗). กระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

กระบี่กระบอง

ศึกษาข้อมูลโดยละเอียดเพิ่มเติมได้จากหนังสือกระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์ โดยฟอง เกิดแก้ว

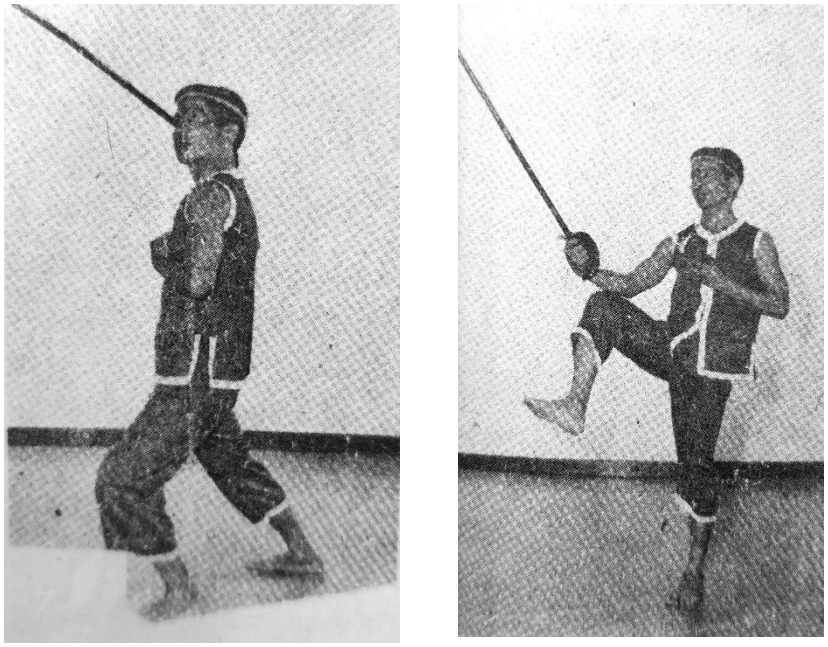
การถวายบังคม คือ การแสดงความเคารพครูอาจารย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องทำก่อนเริ่มการแสดง เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีและเป็นศิริมงคลแก่ตน

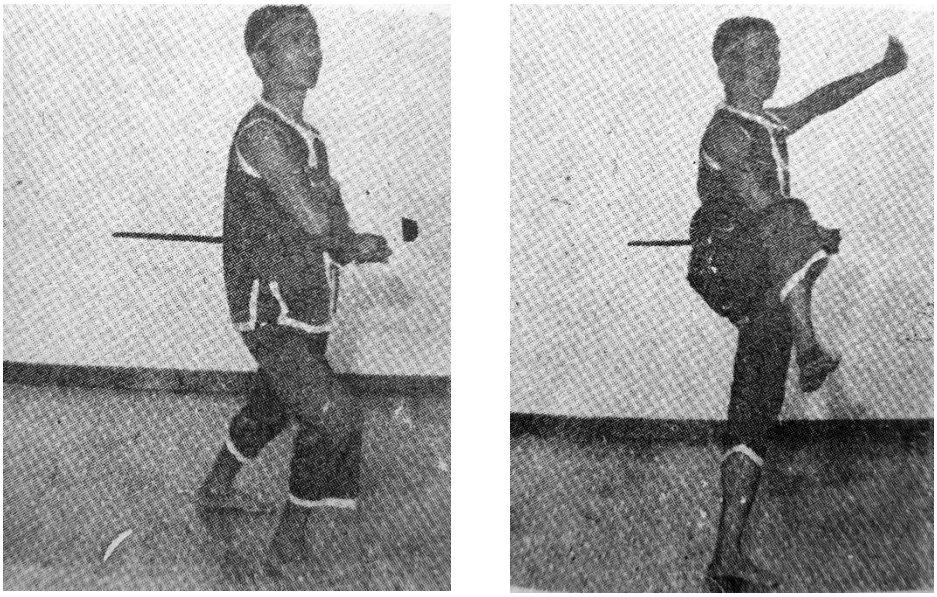

การขึ้นพรหมนั่ง

เมื่อเสร็จจากการถวายบังคม จะทำการขึ้นพรหม ซึ่งการขึ้นพรหมนี้จะร่ายรำในบริเวณที่ถวายบังคม โดยหันหน้าไปรำตามท่าที่กำหนดไว้ทีละทิศ จนครบ ๔ ทิศ จึงจะนับได้ว่าขึ้นพรหมโดยสมบูรณ์แล้ว

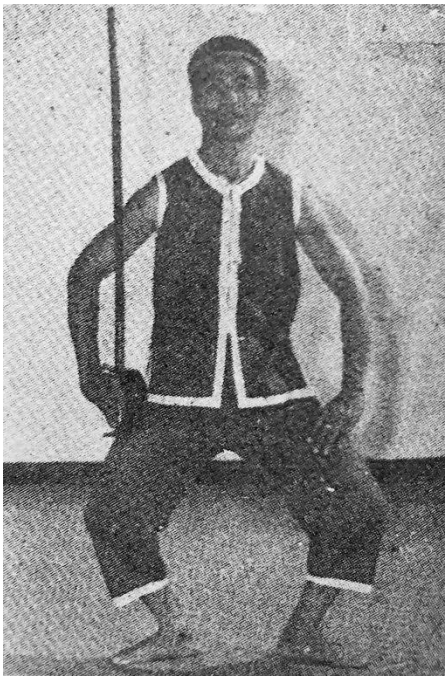

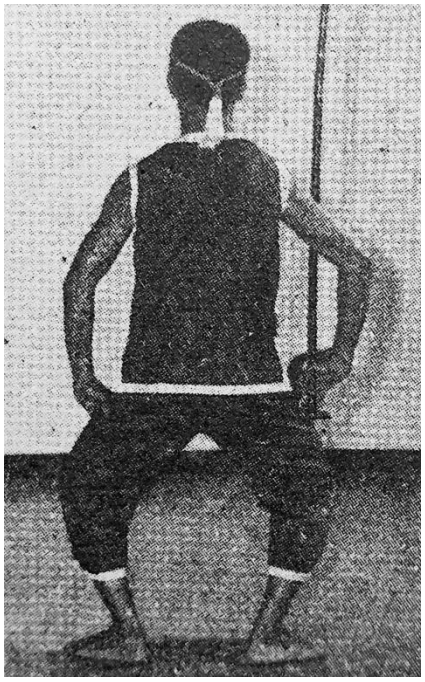
การขึ้นพรหมยืน

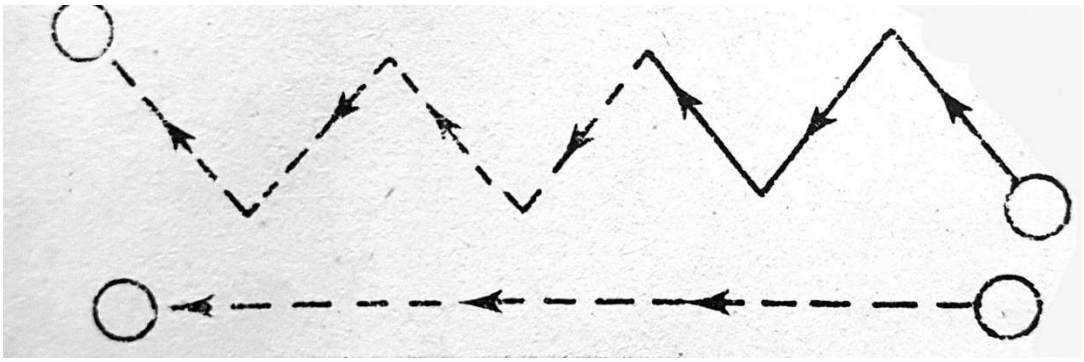
ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๑ ลอยชาย

การรำอาวุธแต่ละชนิดก็มีท่ารำต่าง ๆ กันออกไป และอาวุธแต่ละชนิดก็มีท่ารำย่อย ๆ แยกออกไปอีก การรำนอกจากจะเป็นการแสดงและอุ่นร่างกายแล้ว ยังเป็นการดูท่าทีชั้นเชิงของคู่ต่อสู้ด้วย

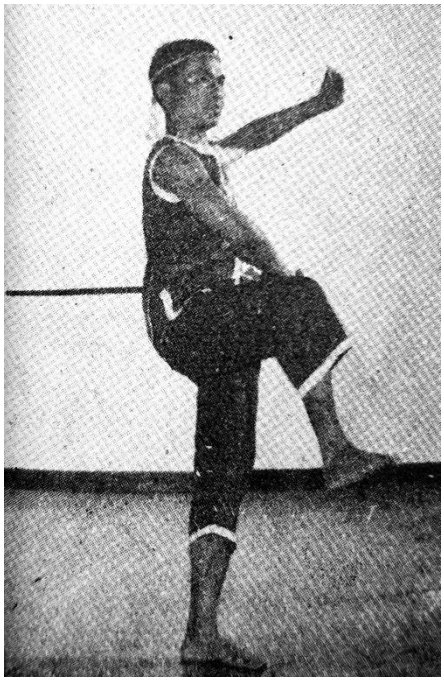
ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๗ ท่ายักษ์

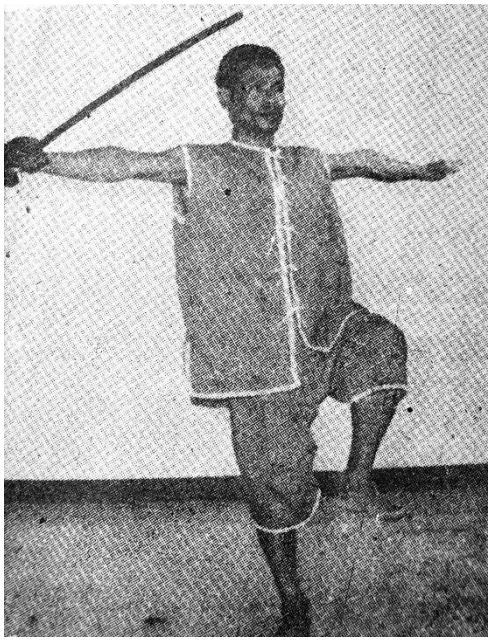
การเดิน

การเดินที่ใช้ในการรำกระบี่กระบอง มีอยู่ ๒ แบบ คือ เดินสลับฟันปลา และ เดินตรง

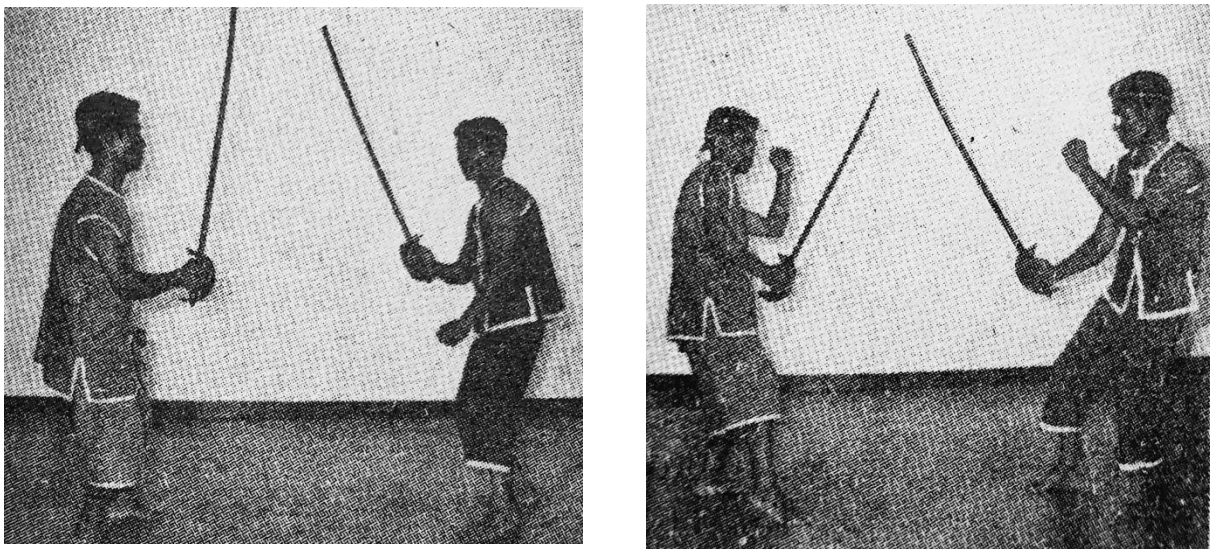

การกลับหัวสนามเมื่อรำไม้ต่าง ๆ
เมื่อร่ายรำไม้ใดไม้หนึ่งไปสุดระยะที่กำหนดไว้แล้ว ก็กลับหัวสนามเพื่อรำไปสู่ที่เดิม

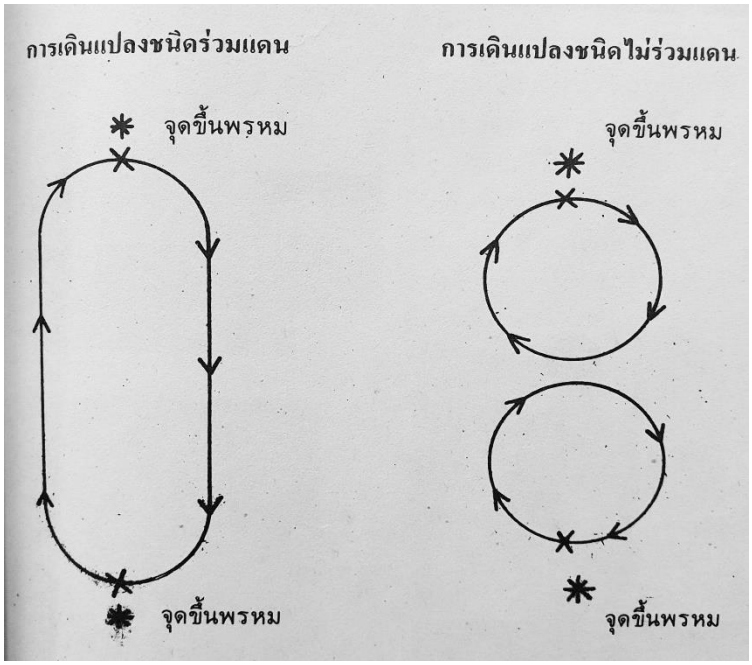

ท่ากลับหัวสนามขณะเดินแปลง

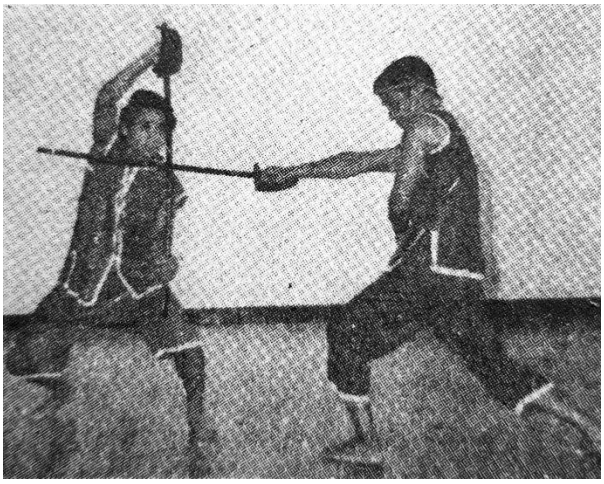
ท่าเดินเข้าหาคู่ต่อสู้ (ย่างสามขุม)

ทิศทางในการเดินแปลง

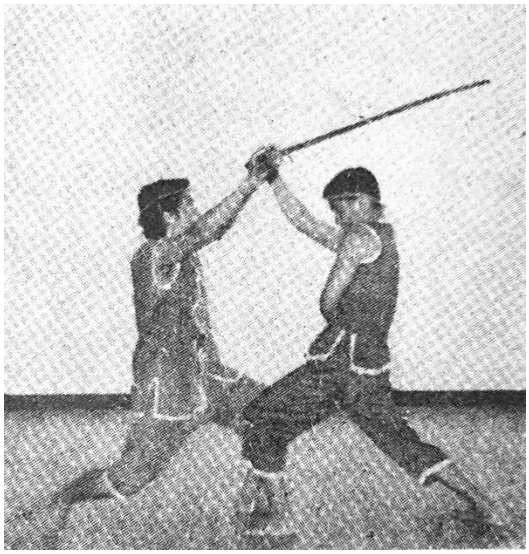
การเดินแปลง เปรียบเสมือนการลองเชิงกันของคู่ต่อสู้ ต่างคนต่างหลีกไปทางซ้ายเล็กน้อย ปลายอาวุธอาจถูกหรือระกันก็ได้ เมื่อใครเห็นได้เปรียบคู่ต่อสู้อยู่ในทีเผลอก็อาจตีเอากำไรบ้างเล็กน้อย ไม่จริงจังนัก แล้วก็หันหลังกลับไปยังที่เดิมของตน เป็นอันสิ้นสุดการลองเชิง

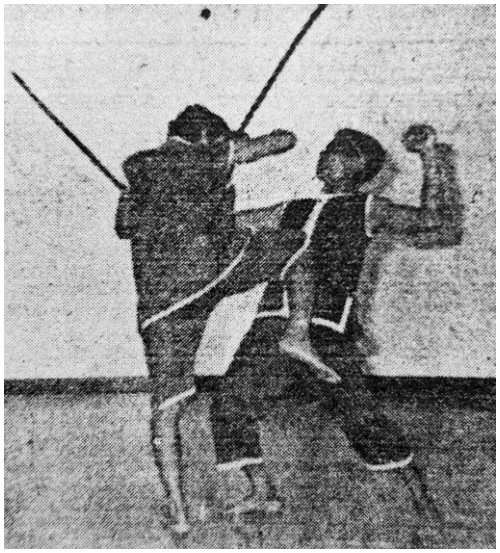

การตีลูกไม้

ท่าตีหลัก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การตีลูกไม้ การหัดตีชนิดนี้ต้องตีเป็นคู่ ๆ และใช้อาวุธเหมือนกัน การใช้อาวุธต่างชนิดกันจะยากแก่การสอน เนื่องจากอาวุธแต่ละชนิดก็มีวิธีต่างกัน การตีมีอยู่ ๒ ชนิด คือ การตีรุกและการตีรับ

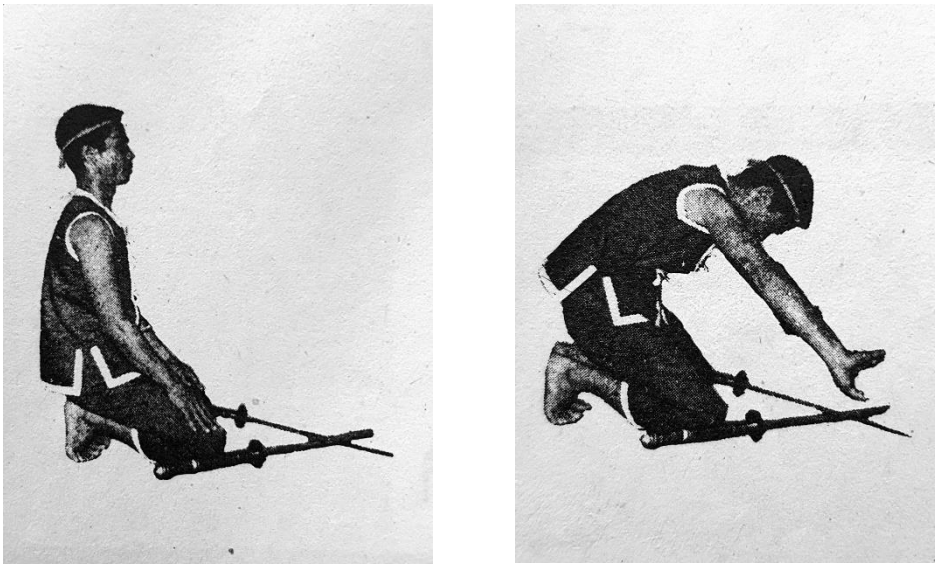

การต่อสู้ในการเล่นกระบี่กระบอง

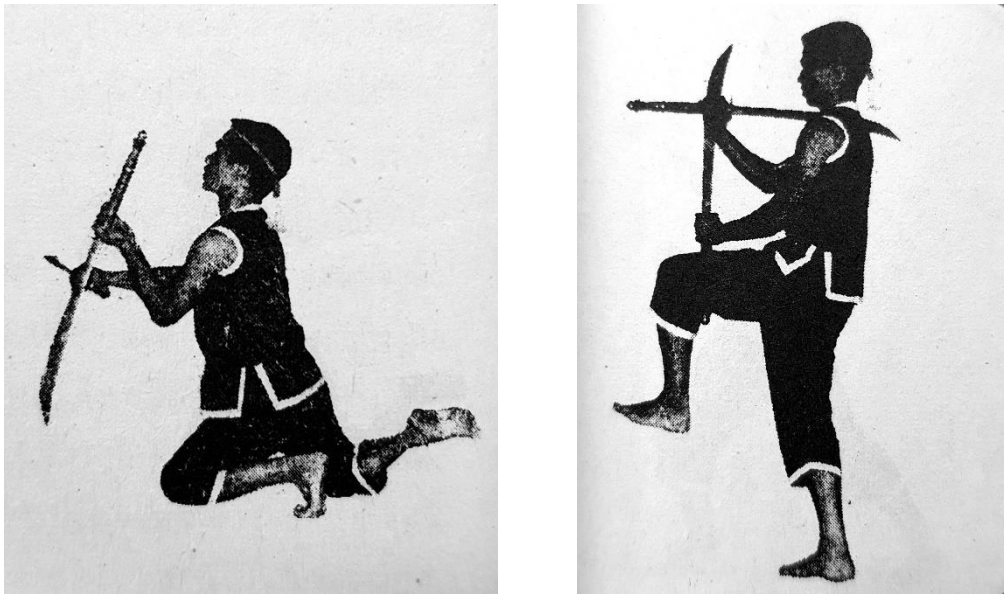
การต่อสู้ในการเล่นกระบี่กระบอง จะจัดให้การต่อสู้แต่ละคู่ต่อสู้กันอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ไม่ให้ได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกัน การเปรียบคู่เพื่อตีกระบี่กระบองนั้น ใช้ชนิดของอาวุธเป็นเครื่องกำหนด เช่น กระบี่กับกระบี่ ดาบสองมือกับดาบสองมือ ง้าวกับง้าว หรือพลองกับพลอง เป็นต้น บางโอกาสอาจจัดอาวุธต่างชนิดที่ไม่เสียเปรียบกันมากนักเข้าต่อสู้กัน เช่น ดาบสองมือกับดาบดั้ง ดาบสองมือกับดาบเขน ง้าวกับดาบสองมือ ดาบดั้ง หรือดาบเขน พลองกับไม้สั้น

ดาบสองมือ

ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากหนังสือกระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์ โดยฟอง เกิดแก้ว

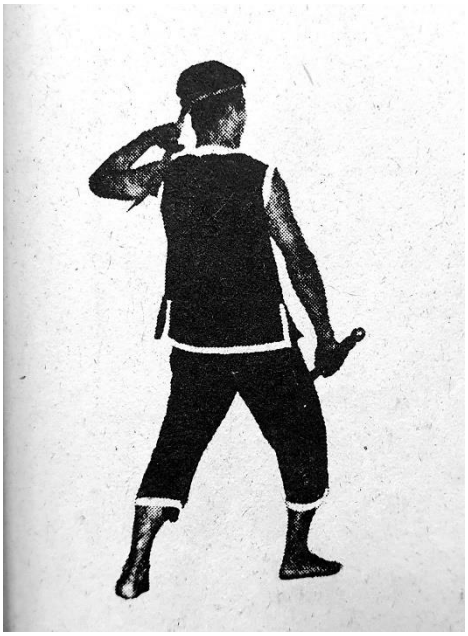
การถวายบังคม โดยใช้ดาบสองมือ

การขึ้นพรหมนั่ง และการขึ้นพรหมยืน โดยใช้ดาบสองมือ

ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๑ ต่อด้าม

ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๒ แบก

การตีลูกไม้ โดยใช้ดาบสองมือ

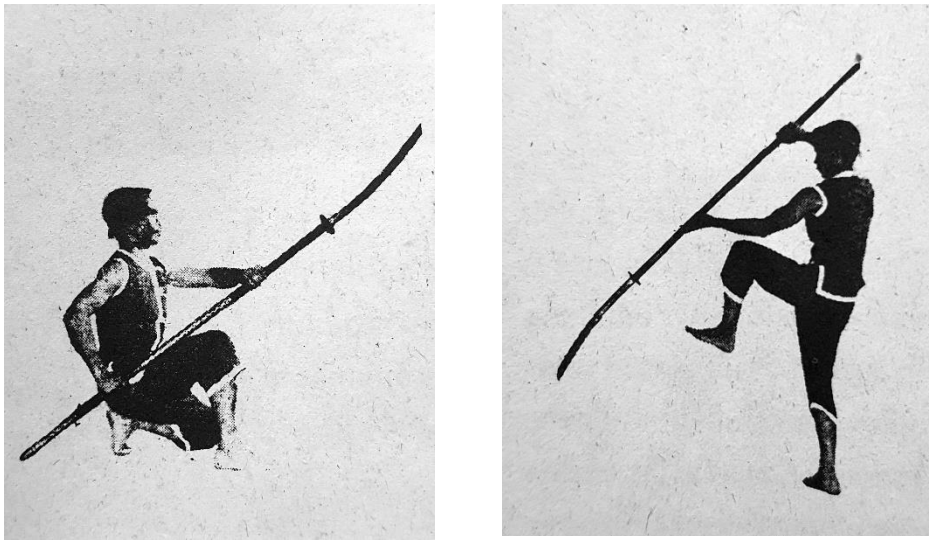

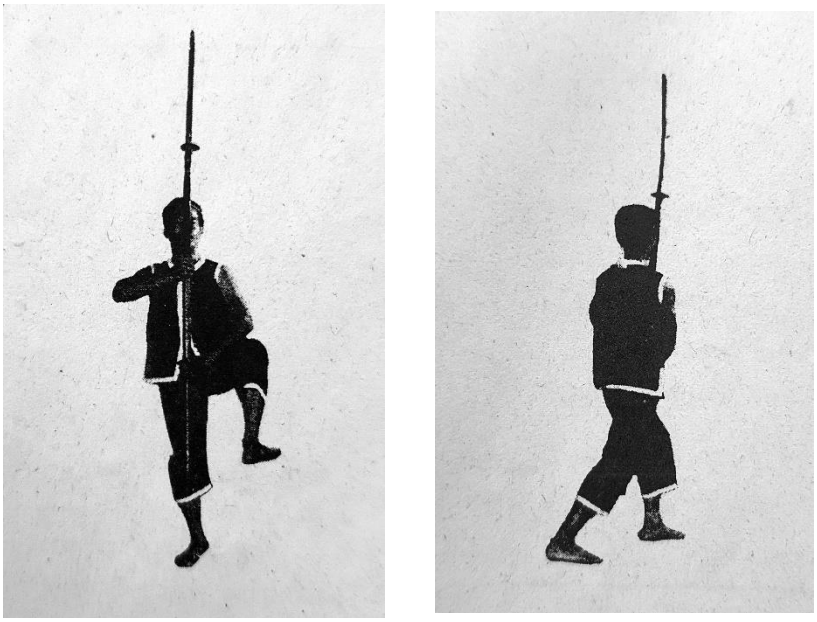
การต่อสู้โดยใช้ดาบสองมือ

ง้าว

ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากหนังสือกระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์ โดยฟอง เกิดแก้ว

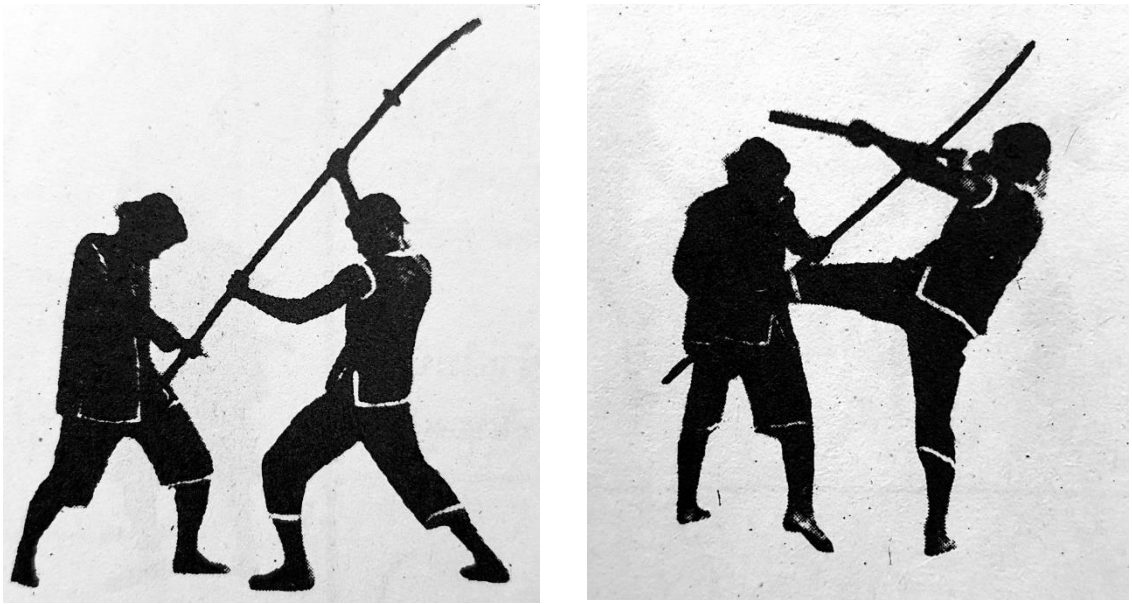
การขึ้นพรหมนั่ง และการขึ้นพรหมยืน โดยใช้ง้าว

ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๑ ทวนหน้า

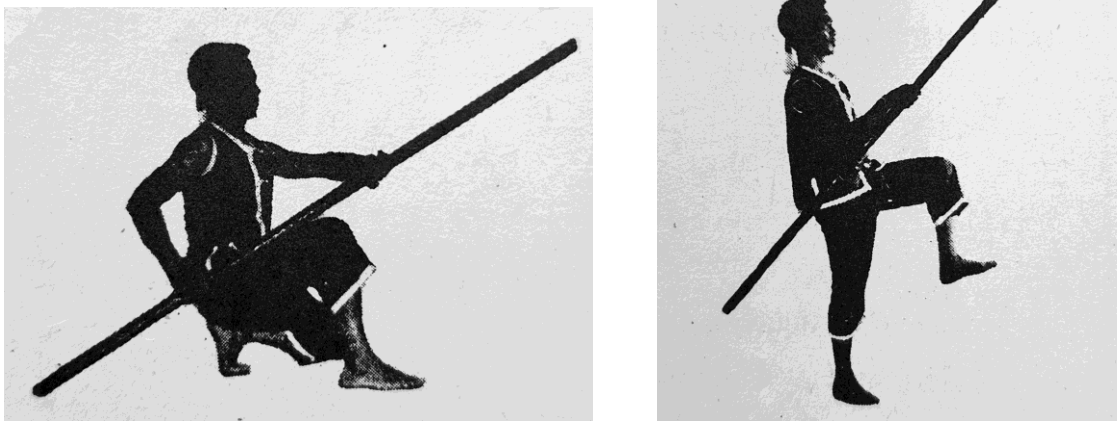
ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๗ เสือลากหาง

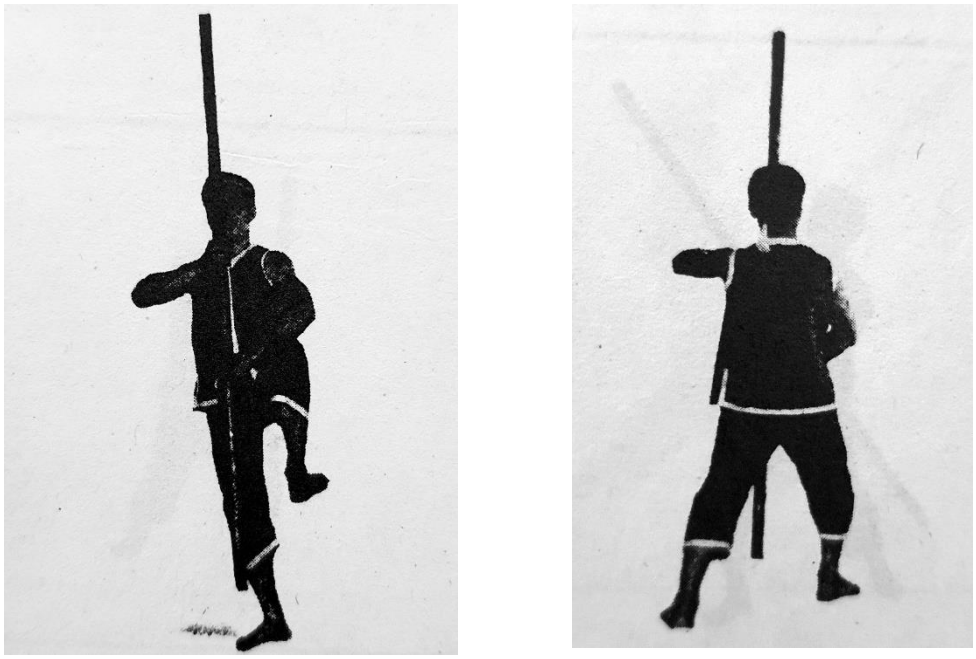
การตีลูกไม้ และการต่อสู้โดยใช้ดาบสองมือ

พลอง

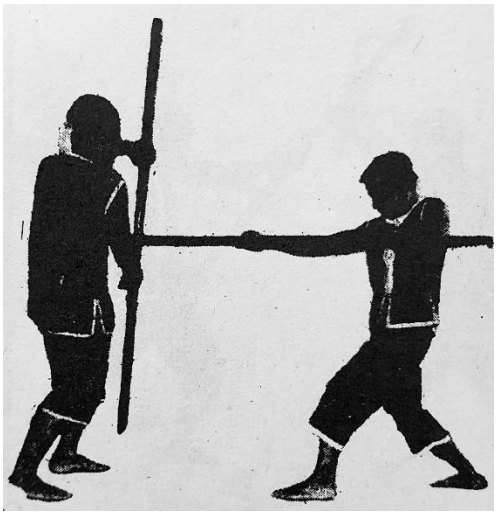
ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากหนังสือกระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์ โดยฟอง เกิดแก้ว

การขึ้นพรหมนั่ง และการขึ้นพรหมยืน โดยใช้พลอง

ตัวอย่างการรำ : ไม้รำที่ ๑ ทิ้งหลังวาดหน้า

การตีลูกไม้โดยใช้พลอง

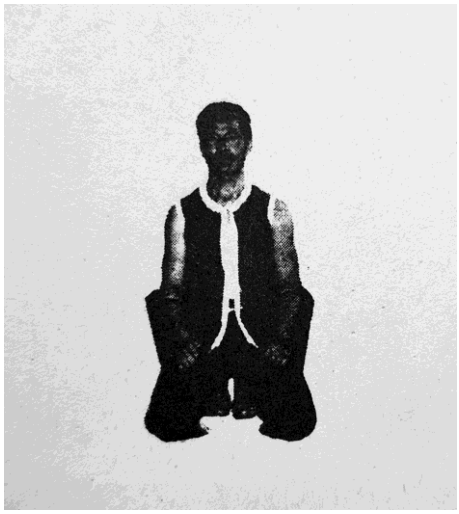

การต่อสู้โดยใช้พลอง

ไม้สั้น

ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากหนังสือกระบี่กระบอง ฉบับสมบูรณ์ โดยฟอง เกิดแก้ว

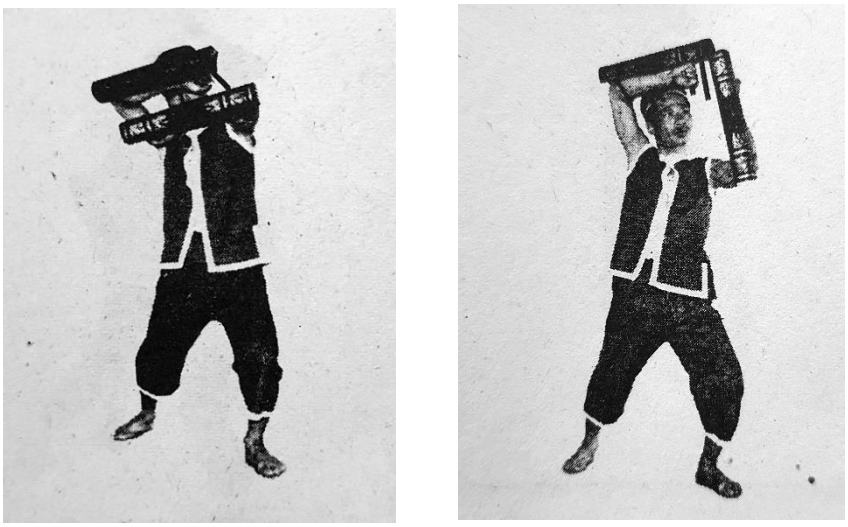

การถวายบังคม โดยใช้ไม้สั้น

การขึ้นพรหมโดยใช้ไม้สั้น

ตัวอย่างไม้รำโดยการใช้ไม้สั้น

ตัวอย่างการต่อสู้ด้วยไม้สั้นกับพลอง